

LUNDS
UNIVERSITET

Èto oranzhevye rozy?

Tonala avvikelser vid fokusering hos
svenska inlärare av ryska

Anna Lovinda Olsson

Kandidatuppsats

Ryska

VT 2011

Lunds Universitet

Språk- och litteraturcentrum

Handledare: Anastasia Mukhanova
Karlsson

Abstract

This paper empirically examines which tonal variations Swedish learners of Russian produce and the influence of first language in second language intonation. In Russian intonation is used to signal sentence type, e.g. to distinguish between declaratives and yes/no questions. In Swedish however, word order is mainly used for this purpose. There also exists important phonetic differences between Russian and Swedish intonation, especially concerning the tonal gesture signalling focus in declaratives. Somewhat simplified, in Russian a falling accent is used to convey focus, while in Swedish a rising accent (a peak) is normally used. A rising accent signals a yes/no question in Russian. A transferred Swedish focal accent, could therefore lead to misunderstandings in semantic terms. In this study 16 Swedish learners of Russian produce four Russian utterances, two statements and two yes/no questions. Next, I examine what common tonal patterns they produce, including their common deviations from the Russian pattern. My research shows that the deviations mainly occur at points where the languages' intonation differ. The influence from Swedish is manifested in a rising focal pattern and the notion not to distinguish the sentence types using the focal accent. The most usual tonal gesture in the Swedish learners' declaratives is a peak (a rise-fall instead of a fall) on the stressed syllable, which resembles the Swedish focal gesture and at the same time the tonal gesture in Russian yes/no-questions, which the learners have produced more successfully. The influence of the first language may interact with other factors such as an overgeneralization of the Russian question intonation.

Other findings are an absence of deaccenting and a rising utterance-final tone instead of a falling tone in especially yes/no questions.

Keywords: ryska, intonation, transfer, interferens, fokus, fokusering, focus, andraspråksinlärning, främmandespråksinlärning, second language acquisition, kontrastiv analys

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Bakgrund	2
1.2.1 Intonation och fokus	2
1.2.2 Påståendintonation i ryska	4
1.2.3 Påståendintonation i svenska	5
1.2.4 Frågeintonation i ryska ja-nej-frågor	7
1.2.5 Frågeintonation i svenska ja-nej-frågor	8
1.2.6 Skillnader mellan ryskans och svenskans yttrandeintonation	9
1.2.7 Påverkan från förstaspråket i andraspråksinlärning	10
1.3 Syfte	12
1.4 Avgränsningar	13
1.5 Förväntningar	13
2 Metod	14
2.1 Informanter	14
2.1.1 Kunskaper om rysk intonation	15
2.2 Material	16
2.2.1 Inspelningsmeningar	16
2.2.2 Stimuli	17
2.3 Tillvägagångssätt	18
2.3.1 Inspelningen	18
2.3.2 Information till deltagarna	19
2.4 Analysmetod	19
2.4.1 Analys i Praat	19
2.4.2 Analysmetod vid redovisning av resultat	20
3 Resultat	23
3.1 Påstående med fokus på <i>rozy</i>	24
3.1.1 Den fokala gesten: timingen av fallet (HL)	25
3.1.2 Den fokala gesten: förekomsten av en stigning före fallet (LHL)	26
3.1.3 Yttrandets mönster utifrån dess tonala nivåer	27
3.1.4 Deaccentuering	29
3.1.5 Avslutningstonen	29
3.2 Påstående med fokus på <i>oranzheve</i>	30
3.2.1 Den fokala gesten: timingen av fallet (HL)	31
3.2.2 Den fokala gesten: förekomsten av en stigning före fallet (LHL)	32
3.2.3 Yttrandets mönster utifrån dess tonala nivåer	33
3.2.4 Deaccentuering	34
3.2.5 Avslutningstonen	34
3.3 Ja-nej-fråga med fokus på <i>rozy</i>	35
3.3.1 Den fokala gesten: timingen av den tonala toppen (LHL)	35
3.3.2 Deaccentuering	36
3.3.3 Avslutningstonen	37
3.4 Ja-nej-fråga med fokus på <i>oranzheve</i>	37
3.4.1 Den fokala gesten: timingen av den tonala toppen (LHL)	37
3.4.2 Deaccentuering	38
3.4.3 Avslutningstonen	39
4 Diskussion	39
4.1 Sammanfattning av resultat	39
4.1.1 Den fokala gesten och dess timing	39

4.1.2 Deaccentuering	42
4.1.3 Avslutningstonen	42
4.2 Tolkning av resultat	43
4.2.1 Den fokala gesten i påståendesatser.....	43
4.2.2 Informanternas påståendintonation i förhållande till den ryska frågeintonationen	44
4.2.3 Den fokala gesten i ja-nej-frågor	46
4.2.4 Deaccentuering	47
4.2.5 Avslutningstonen	48
4.3 Slutsatser	49
Tabellförteckning.....	51
Figurförteckning	52
Referensförteckning.....	54

1 Inledning

1.1 Introduktion

Som språkstudent i ryska vet jag vilken spännande, men samtidigt komplicerad, process det är att lära sig ett helt nytt språk. Min fascination under studietiden har inte bara gällt det ryska språket och den ryska kulturen, utan också språkinlärningsprocessen i sig. Precis som i min B-uppsats *När "da... blir da?" En jämförelse mellan svensk och rysk yttrandeintonation i påstående- och frågesatser*, inleder jag med en händelse från början av mina ryskstudier.

På en föreläsning i allmän fonetik berättade vår föreläsare om en representant från Lunds Universitet som förhandlade med ryssar vid ett ryskt universitet. Eftersom den svenske mannen talade flytande ryska fördes förhandlingarna på ryska. Svensken som tyckte förhandlingarna gick bra, sa ofta "da... da... da...", så som en svensk naturligt säger när han håller med ("ja... ja... javisst..."). Men efter ett tag började de ryska förhandlingarna se irriterade ut. Det visade sig att mannen inte alls hade sagt "da... da... da..." utan hela tiden sagt "da? da? da?" ("jaha? jaha? va?"). Ryssarna hade börjat fundera på vad detta var för någon representant som uppenbarligen inte alls var införstådd i det som diskuterades.

Denna episod fick mig att inse hur fascinerande och viktig intonation är. Fel intonation försvårar kommunikationen och kan i värsta fall leda till totala missförstånd. Samtidigt visar exemplet svårigheten i att behärska en främmande intonation. Mannen talade, som nämnts, flytande ryska. När vi lär oss ett nytt språk slår vi oavbrutet i ordboken och präntar in nya ord. Vi förstår snabbt att *ja* på ryska inte heter *ja* utan *da*. Däremot kan det vara lättare att missa på vilket sätt (med vilken intonation) man ska säga *da*. En stor del av undervisningen i främmande språk består också av skriftliga inslag och hur intonationen fonetiskt ska realiseras kan inte utläsas ifrån skriften. Det kan hända att vi istället förlitar oss på vår invanda melodi när vi talar ett främmande språk. Prosodin är det drag från vårt förstaspråk som vi lär oss först som barn (Mesthrie 2000 s. 70). Det kan t.o.m. ta emot att uttala ord på en för oss främmande satsmelodi. Intonation används för att uttrycka våra personliga känslor och är något som vi starkt förknippar med vår egen personlighet (Gårding 1974 s.13). Detta märks inte minst i dialekter, som markerar en grupptillhörighet associerad med

den egna identiteten. Intonationen är ett betydelsefullt kännetecken för de olika svenska dialekterna (Bruce 2010 s. 69).

I ljuset av ovanstående skulle det vara intressant att undersöka vilken intonation svenska inlärare av ryska har när de talar ryska. Som jag diskuterade i min B-uppsats, finns det betydelsefulla fonetiska och fonologiska skillnader mellan ryskan och svenskan. Trots att inlärares avvikelser inte alltid kan härledas tillbaka till förstaspråket, är det en rimlig hypotes att prosodi är en språklig aspekt där påverkan från förstaspråket utgör en viktig faktor (se mer 1.2.1). Det hade därför varit intressant att se vilka tonala avvikelser inlärarna gör, och om de uppstår på förväntade ställen enligt en jämförande (kontrastiv) analys av språkens intonation.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Intonation och fokus

Intonation är den del av prosodin som behandlar språkets melodi, d.v.s. språkets tonala mönster. Intonation handlar främst om tonhöjdsrelationerna mellan orden i fraser, d.v.s. *yttrandeintonation*, även om intonation också finns på ordnivå, *ordintonation* (Bruce 2010 s. 36). Det är grundtonens frekvens (f_0) som ger hörselintrycket tonhöjd (Lindblad 2010 s. 33). Intonation beskrivs alltså ur en akustisk synvinkel som yttrandets f_0 -förlopp och ur en perceptorisk synvinkel som tonhöjdsrelationer mellan ord i ett yttrande.

Intonation har flera funktioner i språket. Intonation kan fylla en betydelseskiljande (fonologisk) roll, genom att t.ex. markera skillnaden mellan en påståendesats och en frågesats (Dahl 2003 s. 94). Intonationen används också för att visa hur talaren förhåller sig till sitt yttrande, t.ex. ironi, förvåning, glädje, ilska och andra känslouttryck och personliga attityder (Crystal 2008 s. 252). En allmänt erkänd, grundläggande beskrivning av rysk intonation utgör Bryzgunovas intonationssystem som bland annat beskrivs i Mukhanovs (1995) handbok i rysk intonation. Systemet består av sju olika intonationsmönster. Bryzgunova kallar mönstren (intonationskonstruktionerna) för IK-1, IK-2 o.s.v. Bryzgunovas system visar att en och samma syntaktiska konstruktion i ryska kan få olika betydelser beroende på vilket intonationsmönster som används. Intonationen i ryska har följaktligen en betydelseskiljande roll.

En av intonationens fundamentala funktioner är *fokusering*. Fokus innebär en extra stark prosodisk framhävnings av den del av yttrandet som är det semantiskt viktiga. Fokus är följaktligen kopplat till prominens, att vissa enheter (t.ex. en stavelse, ett ord) i en domän (t.ex. ett ord, en fras) framhålls eller undanhålls. Enligt Bruce fonologiska modell som presenteras i *Allmän och svensk prosodi* (1998) finns tre nivåer som är viktiga för prominens i svenskan: ordbetoning, ordaccent och fokusering. Ryskan saknar en av dessa nivåer: ordaccent. Svenskan är, till skillnad från ryskan, ett accentspråk d.v.s. röstens tonhöjd används för att skilja mellan ords betydelser (Engstrand 2003 s. 78). *Tomten* (som kommer på julafton) och *tomten* (egendomen, marken) är två ord som förutom olika tonala mönster är uppbyggda likadant. Med hjälp av tonhöjden markeras den morfologiska gräns som skiljer orden åt: *tomte.n* och *tomt.en*. I ryskan är två av prominensnivåerna betydelsefulla: ordbetoning och fokusering. Ordbetoning innebär att en stavelse framhävs framför andra i ett ord. I både svenska och ryska finns minimala par som skiljs åt genom betoningens placering, t.ex. *b'anan* – *ban'an* i svenskan och *dorog'oï* – *dor'ogoi*, ”dyr” – ”väg (instrumentalis)” i ryskan. Ordbetoningen är viktig för båda språkens intonation. Viktiga tonala gester, t.ex. gester kopplade till ordaccenten i svenskan eller fokus i båda språken, synkroniseras i relation till den betonade stavelsen. Fokusering anger en högre grad av prominens än ordbetoning, och realiseras på yttrandnivå istället för ordnivå.

Fokus brukar tillfalla delen av yttrandet som tillför något nytt (neutral fokus). Den nya informationen placeras sist i ryska neutrala påståenden och då hamnar fokus sist (Wade 2000 s. 522). Fokusering används också för att uttrycka emfas och kontrast, t.ex. *MAMMA skriver ett brev (inte pappa)*. Fokus behöver således inte hamna sist utan den fokala accenten kan flyttas beroende på vilken del av yttrandet som vi vill framhäva.

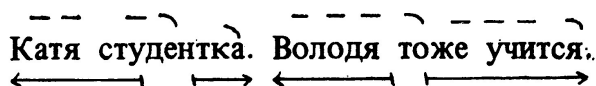
Fokus realiseras genom en samverkan av olika fonetiska aspekter. Ett fokuserat ord realiseras t.ex. genom en större intensitet (en högre ljudvolym) och en större duration (en längre ljudlängd). En annan viktig faktor är tonala förändringar i grundtonsfrekvensen, d.v.s. förändringar av tonhöjden: intonationen. Tonala gester som uttrycker framhävnings synkroniseras med rytmiska riktpunkter i yttrandet, t.ex. stavelsegränser (Bruce 1998 s. 100).

Fokusering påverkar dock inte endast den del av yttrandet som ska framhävas, utan påverkar hela yttrandets intonation. I vissa språk förekommer t.ex. *deaccentuering* som ett korrelat till fokusering. Deaccentuering innebär en tonal utsläckning av accenter som inte står i fokus, framförallt brukar de postfokala accenterna deaccentueras (Bruce 1998 s. 108).

Fokusering är intressant av många anledningar. Dels är den fokala gesten (den tonala gesten för fokus) den kommunikativt viktigaste tonala gesten och dels finns det tydliga tonala skillnader mellan fokus i svenska och ryska.

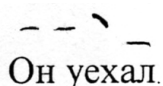
1.2.2 Påståendeintonation i ryska

Bryzgunovas första intonationskonstruktion IK-1 (Mukhanov 1995 s. 11) beskriver det tonala mönstret hos en rysk påståendesats. Den tonala gesten för fokus är ett skarpt fall från en hög punkt till en låg punkt i grundtonsförloppet. Timingen av gesten är i regel sådan att fallet börjar i den betonade stavelsens första del och når sin lägsta punkt i slutet av stavelsen. På så vis blir den fokala gesten ett tonalt fall i den betonade stavelsens kärna. Den prefokala delen har en högre tonal nivå än den postfokala delen. Fallet föregås alltså av en hög platå och grundtonen stannar på en låg, relativt jämn nivå efter fallet. Yttrandet har en låg, fallande ton på sista stavelsen. Figur 1.1 visar Bryzgunovas intonationsmönster IK-1.

Figur 1.1 IK-1 [*'katʲɐ stʊdʲɛntkə. vɐ'lodʲɐ 'tozə 'uʃɪtsʲɐ*] "Katja är student. Volodja studerar också." Neutral fokus först på *студентка* [*stʊdʲɛntkə*] och sedan *тоже* [*'tozə*]. (Mukhanov 1995 s.11)

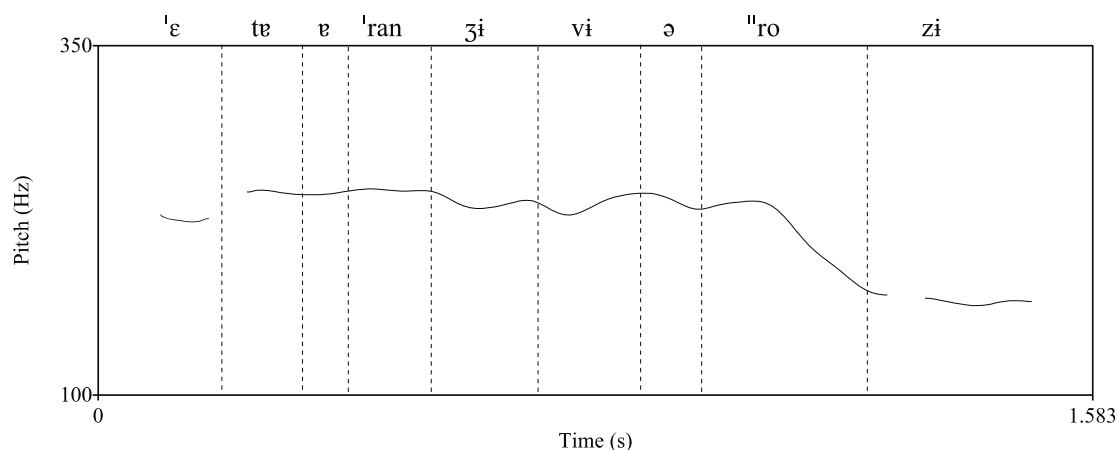
Kontrastiv fokus innebär en extra framhävning jämfört med neutral fokus. Stark framhävning/kontrast av en viss enhet realiseras i ryska som Bryzgunovas intonationsmönster IK-2 som även används för frågor med frågeord (se t.ex. Mukhanov 1995 s. 18, Karlsson Mukhanova 2010 s. 2). IK-2 är lik IK-1 men fallet realiseras från en högre tonal nivå (Mukhanov 1995 s.11).

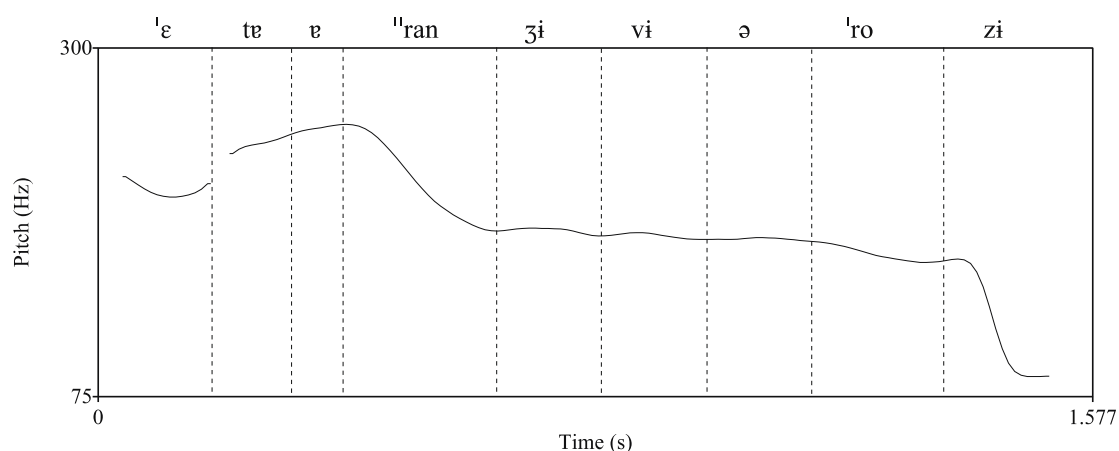
Figur 1.2 IK-2 [*on uʲjɛxətʲ*] "Han har åkt/Han åkte iväg." (Karlsson Mukhanova 2010 s. 2)

Vi kan även se det ryska mönstret vid fokus på f_0 -konturen hos en kvinnlig rysk talare. Nedan visas f_0 -konturen för referensyttrandena som använts i min undersökning.

Figur 1.3 Referensyttrandets f_0 -förlopp, påståendet: *eto oranzhevye ROZY.* [*'etɐ ɐ'ranʒivʲə 'rozi*]. "Det är o'ranga "ROSOR."

Figur 1.4 Referensyttrandets f_0 -förlopp, påståendet: *eto ORANZHEVYE rozy.* [*'etɐ ɐ'ranʒivʲə 'rozi*]. "Det är O'RANGA 'rosor."

1.2.3 Påståendeintonation i svenska

Vi ser tydligt kopplingen mellan fokusering och ordbetoning i ryska, eftersom fokus realiseraras på samma stavelse som ordbetoningen. Beskrivningen av den svenska påståendeintonationen kompliceras av ytterligare en prominensnivå: ordaccenten. Ordaccent innebär att de enskilda orden i svenskan har ett eget tonalt mönster. Jag beskriver svenskans intonationsmönster enligt den så kallade Lundmodellen (Ambrazaitis 2009 s. 52) som bl.a. bygger på Bruces undersökningar. Svenskans ord kan delas in i två accentmönster, accent I (akut accent) och accent II (grav accent).

Anden (bestämd form av and) tillhör accent I och *anden* (bestämd form av ande) tillhör accent II. Dessa ord är också exempel på hur tonhöjden används betydelseskiljande i svenskan. Förutom skillnader i ordens tonala mönster är orden likadant uppbyggda, med samma fonem och ordbetoningen på första stavelsen.

Ordaccenten signaleras genom en tonal topp i anslutning till den betonade stavelsen. Skillnaden mellan accent I och II är framförallt timingen. Man kan tala om ett ordaccentsfall (ett tonalt fall från en hög tonhöjd till en lägre) som i ord med accent I påbörjas i den pretoniska stavelsen, medan fallet som hör till accent II inträffar senare (Bruce 1998 s. 104).

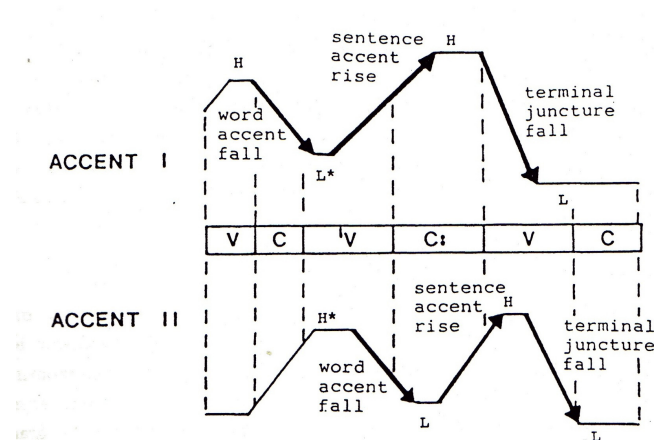
Vid fokusering realiseras en fokal tonal gest efter ordaccentsfallet. Den fokala gesten är en stigning i den betonade stavelsen hos ord med accent I och en stigning i den posttoniska stavelsen hos ord med accent 2. Detta innebär att både accent I och accent II får två toppar vid fokusering, åtminstone som ett underliggande mönster (Bruce 1998 s. 104, 105, Ambrazaitis 2009 s. 52, 53).

Det tonala förloppet för accent I är dock mer variabelt än det tonala förloppet för accent II. Det innebär att den första, pretoniska tontoppen (ordaccentsfallet) hos ord med accent I i vissa situationer kan utebli när ordet står i fokuserad ställning (Bruce 1998 s. 104, 105).

De tonala gesterna kopplade till ordaccenterna och deras absoluta timing realiseras fonetiskt olika beroende på dialekt (Bruce 2010 s. 203). Bruce har utgått ifrån central standardsvenska i sin jämförelse (Bruce 1977 s. 5, Bruce 1998 s. 108). I sydsvenskan är timingen senare för ordaccenterna än i beskrivningen ovan. Toppen hos accent I finns i början av den betonade stavelsen, istället för i den pretoniska stavelsen. I sydsvenskan får inte heller ordaccenten två tonala toppar i fokuserad ställning. Istället för en satsaccentstopp realiseras den första toppen med en större tonhöjdsrörelse (Lindblad 2010 s. 130, 131). Den relativa skillnaden i timingen behålls dock i dialekter som har en distinktion mellan ordaccent I och II (alla dialekter utom finlandsvenskan, Bruce 2010 s. 72, 73)

Bruces bild på ordaccenternas *f₀*-mönster visar tydligt skillnaden i timing mellan accent I och II i central standardsvenska. Genom att separera på ordaccentsfallet,

fokusstigningen (eng. sentence accent rise) och fallet för terminal junktur, ser vi också hur bidragen från ordaccenten och fokusering samverkar i yttrandets tonala förlopp.

Figur 1.5 Stilerade grundtonsförlopp för ett accent I-ord (överst) och ett accent II-ord (nederst) i centralsvenska (Bruce 1998 s. 107)

Den tonala gesten för fokus är alltså en stigning (följt av ett fall). Ambrazaitis (2009) menar att även ett tidigt fall kan användas som fokal tonal gest vid bekräftelse av given information. Tyngdpunkten i min uppsats ligger dock på neutral och kontrastiv fokus, där den tonala gesten enligt Lundamodellen är en stigning.

Vid större emfas hos fokus (t.ex. rimligtvis hos kontrastiv fokus) har den tonala gesten för fokus ett större tonalt omfång (Bruce 1998 s. 108).

Den postfokala delen av yttrandet kännetecknas av en tonal nedtrappning av accenterna (Ambrazaitis 2009 s. 53). Svenskan har i regel en fallande avslutningston (Kjellin 1998 s. 38), precis som ryskan.

1.2.4 Frågeintonation i ryska ja-nej-frågor

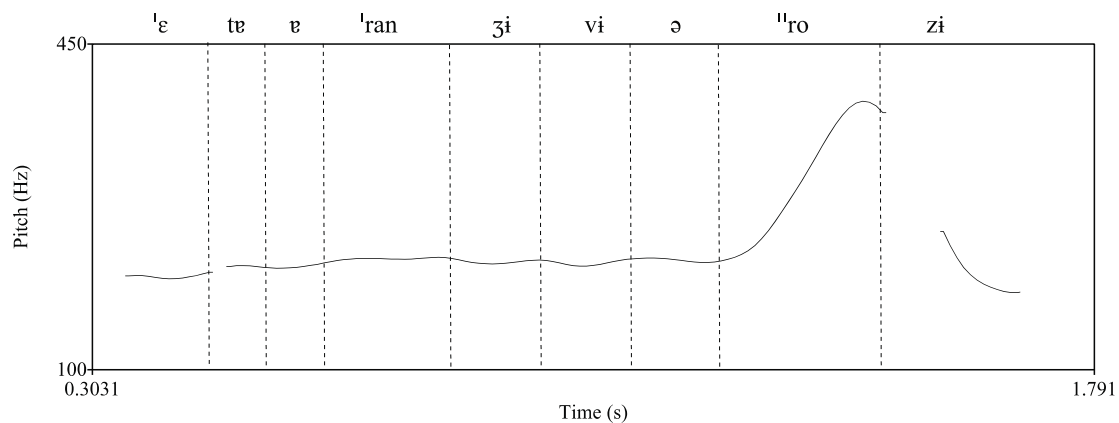
Ja-nej-frågor är frågor utan särskilda frågeord som man kan svara ”ja” eller ”nej” på. Ett ryskt yttrande med samma ordföljd, kan vara antingen ett påstående eller en ja-nej-fråga. I skrift och ibland i formellare tal markeras ja-nej-frågor grammatiskt genom frågepartikeln *li*. Betydelseskillnaden mellan satstyperna markeras i vardagligt tal endast genom intonationen. Den avgörande skillnaden mellan ett påstående och en ja-nej-fråga är den tonala gesten för fokus.

Bryzgunovas schematisering av IK-3 (Mukhanov 1995 s. 11) visar den ryska yttrandeintonationen i en ja-nej-fråga.

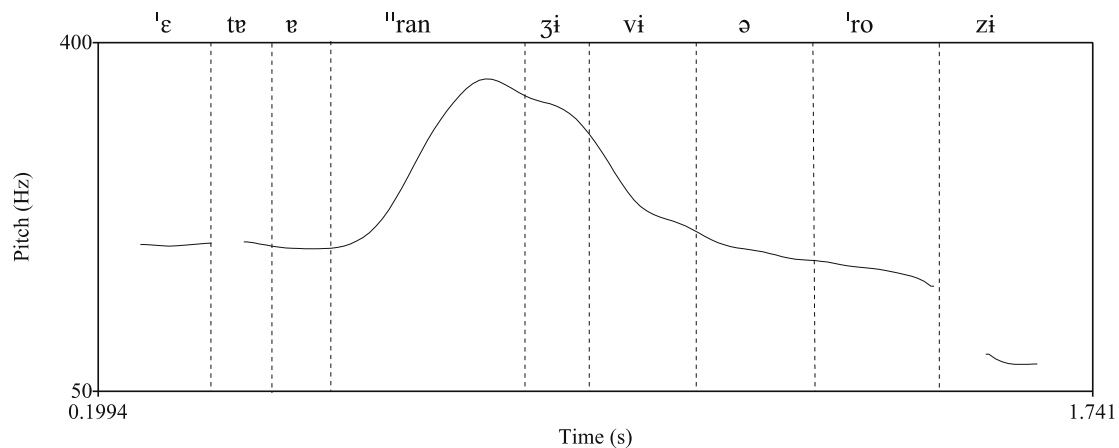
Вы? Вы послезавтра придёте? Он завтра придёт?

Figur 1.6 IK-3 [vi? vi ,posli'zaftrə pri'dötə? on 'zaftrə pri'döt?] "Ni? Kommer ni i övermorgon? Kommer han i morgon? (Mukhanov 1995 s. 11)

Den fokala tonala gesten i ryska är, som IK-3 visar, en tonal stigning på den betonade stavelsen. Ibland kan dock stigningens timing vara senare (Ullakonoja 2011 s. 94).

Figur 1.7 Referensyttrandets fo-förlopp, ja-nej-fråga: ёто оранжевые РОЗЫ? ['εtə v'ranʒivʲə "rozi]. "År det o'ranga "ROSOR?"

Figur 1.8 Referensyttrandets fo-förlopp, ja-nej-fråga: ёто ОРАНЖЕВЫЕ розы? ['εtə v"ranʒivʲə 'rozi]. "År det O"RANGA 'rosor?"

1.2.5 Frågeintonation i svenska ja-nej-frågor

Den svenska frågeintonationens kännetecken är oklara. Vissa menar att den svenska frågeintonationen inte skiljer sig nämnvärt från påståendintonationen (se t.ex. Kjellin 1998 s. 60) och vissa skriver att den kan vara stigande (se t.ex. Dahl 2003 s. 94). Engstrand (2007 s. 86) anser att det är tveksamt om det finns en typisk frågeintonation i svenska. Gårding (1974 s. 61) skriver att om en svensk talare tvingas signalera en

fråga utan möjlighet att stödja sig på en frågekonstruktion, förblir frågeintonationen i många dialekter i stort sett den samma som påståendintonationen men den tonala toppen ligger högre på frekvensskalan.

En forskningsgrupp vid KTH (projektledare David House) undersöker just nu frågeintonationen i svenska. De skriver att det finns en allmänt utbredd uppfattning att frågor har en hög och stigande ton i slutet av frågan. Men detta stämmer inte alltid, eftersom undersökningar visar att frågor kan ha en låg och fallande intonation mot slutet ("Variation i frågeintonation i svenska", KTH, projekthemsida).

Det som dock är säkert är att svenskan inte enbart förlitar sig på intonationen för att bilda en naturlig, neutral ja-nej-fråga, som ryskan gör. I svenska används istället ordföljden. En ja-nej-fråga och ett påstående skiljs åt genom det finita verbets position (Dahl 2003 s. 94). Den tonala gesten är naturligtvis i båda språken viktig för framhäving.

1.2.6 Skillnader mellan ryskans och svenskans yttrandeintonation

I min B-uppsats genomförde jag en teoretisk och empirisk jämförelse mellan ryskans och svenskans intonation. Jag lyfte då fram de största fonetiska skillnaderna mellan språken. Trots att skillnader inte behöver vara den största (eller enda) anledningen till inlärares fel, ansåg jag att skillnaderna visade var man eventuellt kan förvänta sig avvikelser från den ryska yttrandeintonationen hos svenska inlärare av ryska. Nedan följer de huvudsakliga skillnaderna mellan språkens yttrandeintonation.

Det är framförallt den tonala gesten för fokus som fonetiskt skiljer sig åt mellan språken. Störst fonetiska skillnader finns hos påståendintonationen. I ryska påståendesatser är den tonala gesten ett brant, relativt snabbt fall. I svenska är gesten en stigning, en tonal topp. I svenskan finns ingen större fonetisk eller fonologisk skillnad mellan den tonala gesten för fokus i påståendesatser och gesten i frågesatser, medan den tonala fokusgesten i ryskan är den avgörande markören för att skilja ett påstående från en ja-nej-fråga. Den ryska frågeintonationen innehåller en tonal topp. Denna gest är lik den svenska tonala gesten för fokus i såväl frågesatser som påståendesatser. Om studenterna överför ett svenskt tonalt mönster, finns risken för att påståendet oavsiktligt blir en fråga.

Den finns även andra betydelsefulla skillnader mellan intonationen i ryska och svenska, t.ex. timingen av den tonala fokusgesten (senare i svenska än i ryska) och deaccentuering (mer utbrett i ryska än i svenska), som skulle kunna skapa avvikelser som inläraren överför en svensk mönster till ryskan.

1.2.7 Påverkan från förstaspråket i andraspråksinlärning

Som språkstudent i ryska vet jag att trots egna ansträngningar och motivation i studierna, skiljer sig ofta ens egen variant av ryska från ryskan talad av personer med ryska som förstaspråk. Den moderna forskningen är också överens om att lära sig ett nytt språk är en oerhört komplex process. Inte minst innebär det en inlärning av flera olika språkliga aspekter, t.ex. det nya språkets syntax, morfologi, semantik och fonologi. Inte så mycket har skrivits inom andraspråksinlärning där tyngdpunkten ligger på prosodi, eller ännu specifikare, på intonation. Det som redovisas i detta avsnitt, gäller därför främst andra språkliga aspekter än den prosodiska.

Forskningen inom andraspråksinlärning studerar framförallt inläraren och inlärarspråkets utveckling och karaktär. Inlärarspråket kallas också *interrimspråk* (eng. interlanguage, först myntat av Selinker 1972) och är inlärarens version av målspråket d.v.s. det språk han eller hon har som mål att lära sig. Det är ett språk som är mer instabilt och variabelt än målspråket (Abrahamsson 2009 s. 14, 29 Mitchell & Myles 2004 s. 16, 39).

Förstaspråkets (modersmålets) påverkan vid andraspråksinlärning har varit en kontroversiell fråga sedan den moderna andraspråksforskningens början på 50-60-talet. Den dominerande skolan inom språkinlärningen under den tiden var *behaviorismen*. Behaviorismen ansåg att språkinlärning, liksom all annan inlärning, bestod av att etablera nya vanor (Mitchell & Miles 2004 s. 30). Transfer sågs inom behaviorismen som den absolut viktigaste källan till fel hos inlärare (Abrahamsson 2009 s. 31).

Transfer innebär att element från förstaspråket överförs och används i andraspråket. Negativ transfer, också kallad *interferens*, innebär att de överförda dragen leder till avvikelser från målspråket. Likheterna mellan första- och andraspråket däremot ger upphov till positiv transfer, *facilitering*, och kan fungera som en resurs.

Utifrån detta tankesätt grundades den *kontrastiva analysen*. Man jämförde språkssystem och utgick ifrån att skillnaderna skulle orsaka inlärningsvårigheter (Lightbown & Spada 1999 s. 35).

Behaviorismen utsattes så småningom för skarp kritik. Inom förstaspråkforskningen attackerade Chomsky behaviorismens syn på överföring av vanor (Mitchell & Myles 2004 s. 33). Den kontrastiva analysen kunde heller inte förklara hur alla fel uppstod och likheter mellan språk visade sig i vissa fall skapa större avvikelser än skillnader (Abrahamsson 2009 s 246).

Pendeln slog över och den behavioristiska strömningen fick ge vika för den kognitiva revolutionen inom andraspråkforskning. Istället för att inläringen främst bestod av överföring av vanor, menade man att inlärares går igenom utvecklingsfaser (Mitchell & Myles 2004 s. 16). Avvikelse är inte endast transferfel utan kan vara *utvecklingsfel* (eng. developmental errors), som reflekterar inlärares förståelse av andraspråkets system. Ett exempel på detta är *övergeneralisering*, som innebär att inlärares använder regler från andraspråket i felaktiga sammanhang eller *förenkling*, att inlärares lämnar ute delar av yttrandet (Lightbown & Spada 1999 s. 75).

Vissa forskare, t.ex. Dulay och Burt, argumenterade i sina studier för att transfer endast har en marginell betydelse när det gäller inlärares avvikelser (Abrahamsson 2009 s. 56f). De flesta forskare, t.ex. Selinker och Corder enligt Abrahamsson, kritiserade dock inte transfer som fenomen, utan synen på transfer som den viktigaste eller enda källan till språkliga avvikelser under inläringen. Transfer sågs inte som en dominerande och oundviklig överföring av vanor, utan som en kognitiv process bland andra processer (Abrahamsson 2009 s. 112).

Abrahamsson (2009 s. 236) beskriver också hur forskningen efter 70-talet inte längre kännetecknades av sitt behov att göra upp med behaviorismen och ifrågasätta förstaspråkets inflytande. Selinker och Grass (1992 s. 7) skriver att det nu är säkert att transfer existerar som ett viktigt fenomen och att det går att erkänna vissa antagen från den kontrastiva analysen samtidigt som man erkänner andra kognitiva principer. Lightbown & Spada (1999 s. 165) menar också att transfer tveklöst är en av de viktigaste källorna till inlärares avvikelser. I dagens syn på förstaspråkets påverkan i andraspråkinläring fokuserar man på typen av förstaspråksinflytande (istället för att ifrågasätta dess existens) och orsakerna till detta (Abrahamsson 2009 s. 236).

Påverkan från förstaspråket yttrar nämligen inte bara som språkliga fel. Ett annat exempel på förstaspråkets inflytande är ett *undvikande* av strukturer som förstaspråket saknar när man talar andraspråket eller tvärtemot en *överanvändning* av bekanta strukturer (Abrahamsson 2009 s. 237, 238). Det är också troligt att förstaspråkets påverkan är olika stor beroende på vilken språklig nivå som berörs. Förstaspråket verkar ha ett svagare inflytande när det gäller morfologi och syntax och ett större inflytande när det gäller fonologiska, lexikala och pragmatiska förhållanden. Uttalet är den språkliga nivå där förstaspråkets påverkan anses vara tydligast och en kontrastiv analys skulle därför kunna vara relevant (Abrahamsson 2009 s. 242).

Allmänt om prosodi kan sägas att det är den del inom språket som först tillägnas i barndomen och därför kan vara djupare rotat än andra språkliga drag (Mesthrie 2000 s. 70). Av egen erfarenhet vet jag att när man hör en utländsk brytning, är det frestande att gissa var talaren kommer ifrån. Det man försöker identifiera är då avvikelser som kan härledas tillbaka till förstaspråket, och oftast just prosodiska avvikelser. Odlin skriver också (1989 s. 127) att förstaspråkets inflytande är en viktig faktor vid just tillägnandet av ett nytt språks fonetik och fonologi. Som jag tog upp i inledningen finns även en psykologisk aspekt kopplad till en individs prosodi. Prosodin har som uppgift att signalera personliga attityder och känslor och är det viktigaste kännetecknet hos svenska dialekter. Att bryta sitt invanda talmönster kan därför kännas som ett ingrep i personligheten skriver Gårding (1975 s. 13).

1.3 Syfte

Syftet med min uppsats är att beskriva vilket intonationsmönster studenter i ryska med svenska som förstaspråk har när de uttalar ryska påståenden och ja-nej-frågor vid fokusering.

Jag är intresserad av vilka avvikelser som uppstår från det ryska intonationsmönstret. Finns det något genomgående mönster? Är avvikelserna förväntade och kan förklaras utifrån skillnaderna mellan svensk och rysk intonation?

1.4 Avgränsningar

Jag kommer att koncentrera mig på de tonala aspekterna av fokus, d.v.s. inte duration eller intensitet. Jag kommer framförallt att undersöka vilka tonala gester (stigning, fall m.m.) informanternas yttranden innehåller och gesternas timing i förhållande till stavelsegränserna. Jag kommer inte att jämföra eller noggrannare redovisa i Hertz yttrandenas frekvensomfång eller medelvärde.

1.5 Förväntningar

Trots att skillnader mellan språk inte behöver leda till avvikelser, är min hypotes att de svenska inlärarna i ryska kommer att ha störst svårigheter att realisera det ryska intonationsmönstret på de punkter där den svenska och ryska intonationen skiljer sig som mest.

Följaktligen förväntar jag mig att inlärarna framförallt kommer att uppvisa ett avvikande intonationsmönster i påståendesatserna. Istället för en tonal plåtå, kan fallet hos inlärarna föregås av en stigning (d.v.s. gesten blir stigning - fall). Eventuellt kan den tonala gesten för fokus också realiseras senare. Jag tror att inlärarna kommer att ha enklare att realisera intonationen i frågesatserna.

En annan förväntning är att inlärarna kommer att ha svårt att hålla en jämn nivå utan större tonala variationer innan och efter den fokala gesten. Jag tror alltså att vissa yttranden kommer att visa på utebliven deaccentuering. I svenskan påverkas nämligen yttrandeintonationen av den enskilda ordens tonala mönster (ordaccenterna) på ett sätt som inte förekommer i ryskan.

2 Metod

2.1 Informanter

I min undersökning ingår 16 informanter. Alla har svenska som modersmål och studerar ryska vid Lunds Universitet. För att få så högt deltagarantal som möjligt i studien, ingår studenter från alla kurser som ges vårterminen 2011 vid Lunds universitet, även nybörjare. Detta har också gett mig en möjlighet att undersöka intonationsmönster som studenter har i början av sina språkstudier. Studenter inom samma nivå utgör dock inte alltid en enhetlig grupp. Genom intervjuer fick jag en bättre överblick av deras förkunskaper i ryska och rysk intonation. En översikt presenteras i tabell 2.1. Informanterna heter egentligen något annat.

Namn	Kön	Ålder	Kommer ifrån	Varit i rysktalande land	Lyssnar på ryska utanför lektionstid	Talar ryska med person som har ryska som förstaspråk utanför lektionstid
<i>C-kurs</i>						
Elsa	K	68	Helsingborg	5 veckor	1 ggr/månad	Nej
Tina	K	38	Lund	3 månader	1 ggr/månad	Nej
Sara	K	22	Finnsång	13 månader	4 ggr/månad	4 ggr/månad
<i>B-kurs</i>						
Helena	K	43	Lund	5 veckor	4 ggr/månad	Nej
Oskar	M	22	Helsingborg	24 månader	10 ggr/månad	1 ggr/månad
Viktor	M	21	Göteborg	12 månader	4 ggr/månad	4 ggr/månad
Klara	K	24	Helsingborg	Nej	Endast på lekt.	Nej
<i>Nybörjarkurs 2</i>						
Lars	M	63	Lund	Nej	Endast på lekt.	Nej
Daniel	M	19	Skara	1 vecka	2 ggr/månad	Nej
Adam	M	20	Helsingborg	Nej	6 ggr/månad	Nej
Maja	K	20	Malmö	5 veckor	1 ggr/månad	4 ggr/månad
Simon	M	20	Malmö	Nej	1 ggr/månad	Nej
Fredrik	M	30	Vetlanda	Nej	4 ggr/veckan	Nej
<i>Nybörjarkurs 1</i>						
Johan	M	23	Karlskrona	Nej	3 ggr/månad	Nej
Nora	K	20	Malmö	Nej	3 ggr/månad	Nej
Anders	M	44	Stockholm	Nej	20 ggr/månad	Nej

Tabell 2.1. Informanter

Kursordningen är följande:

Nybörjarkurs 1 – Studietakt: helfart. Första kursen i ryska.

Nybörjarkurs 2 – Studietakt: halvfart. En fortsättningskurs på höstterminens nybörjarkurs som då gavs på halvfart.

B-kurs – Studietakt: helfart. En fortsättningskurs till A-kursen som ges på helfart och är den första kursen efter nybörjarkurserna.

C-kurs – Studietakt: helfart. Nivån efter B.

Studenter inom samma kurs får samma undervisning, men har haft eller har därutöver olika mycket kontakt med det ryska språket (se tabell 2.1). Antal gånger de hör ryska är ett mått på frekvensen. I efterhand inser jag att det eventuellt hade varit intressant att också mäta tiden informanterna lyssnade på ryska. De informanter som har varit mer än tre månader i ett rysktalande land, har även studerat ryska där. Alla har inte gått nybörjarkursen vid universitetet utan t.ex. Helena har studerat på folkhögskola och Daniel har studerat 3-4 månader på Förvarets tolkskola.

2.1.1. Kunskaper om rysk intonation

Studenterna från nybörjarkurs 1 är precis i början av sina ryskstudier. De har gått igenom vissa grundläggande betongningsregler, men ingenting om fokus eller andra aspekter av intonation än.

Studenterna från nybörjarkurs 2 har gått igenom rysk intonation i frågesatser. De har framförallt lärt sig vilken del av yttrandet fokus ska tillfalla än hur fokus fonetiskt ska realiseras. Vissa svarade att man ska stiga med tonen, framförallt i frågor.

Studenterna från B-kursen har gått igenom var man ska placera fokus, t.ex. på frågeorden i frågesatser och i slutet av neutrala påståendesatser. De flesta är tveksamma till om de har haft en lektion än i hur man fonetiskt realiserar fokus. En informant (Helena) vet att man ska falla med tonen på det fokuserade ordet vid fokusering hos påståenden och stiga på ordet i frågor.

Studenterna från C-kursen har gått igenom intonation under föregående kurs, både vilken del av yttrandet fokus brukar tillfalla, samt hur man fonetiskt realiserar fokus enligt Bryzgunovas intonationsmönster. De minns framförallt hur man realiserar

fokus i frågesatser. En informant (Sara) minns också att man ska falla med tonen i påståendesatser.

2.2 Material

2.2.1 Inspelningsmeningar

Jag valde fyra olika ryska yttranden som informanterna talade in till mitt material, två påståenden och två ja-nej-frågor.

1. 'Это о'РАНЖЕВЫЕ "ROZY. 'Éto o'ranzhevye "ROZY.
['etɐ ɐ'ranʒivʲiə 'rozi] (Det är o'ranga "ROSOR.)
2. 'Это О"РАНЖЕВЫЕ 'rozy. 'Éto O"RANZHEVYE 'rozy.
['etɐ ɐ"ranʒivʲiə 'rozi] (Det är O"RANGA 'rosor.)
3. 'Это о'РАНЖЕВЫЕ "ROZY? 'Éto o'ranzhevye "ROZY?
['etɐ ɐ'ranʒivʲiə 'rozi] (Är det o'ranga "ROSOR?)
4. 'Это О"РАНЖЕВЫЕ 'rozy? 'Éto O"RANZHEVYE 'rozy?
['etɐ ɐ"ranʒivʲiə 'rozi] (Är det O "RANGA 'rosor?)

Det fokuserade ordet är markerat med versaler. Den betonade stavelsen är markerad med en apostrof och den fokala accenten (den extra starka betoningen hos fokuserade ord) med dubbel apostrof.

Jag har valt den vetenskapliga translittereringsmetoden Library of Congress, för att i så stor utsträckning som möjligt undvika diakritiska tecken. De translittererade orden i uppsatsen står i kursiv stil. IPA-alfabetet används vid transkribering.

Jag valde de ryska yttrandena eftersom de påminner fonetiskt om den svenska översättningen. Dessa yttranden användes också i jämförelsen mellan svensk och rysk yttrandeintonation i min B-uppsats. Det är inte heller för många tonlösa ljud för en akustisk analys (de tonlösa ljuden syns inte i *f₀*-förloppet). Det svenska påståendet *Det är orange rosor* har Bruce (1998) också använt när han resonerar kring svenska ordaccenter. Det svenska ordet *orange* tillhör accent I och ordet *rosor* accent II.

2.2.2 Stimuli

För att framkalla yttrandena med fokusering användes ett antal hjälpmedel. Det var viktigt att informanterna skulle tala så naturligt som möjligt trots att vi befann oss i en inspelningsstudio. Samtidigt var en förutsättning för undersökningen, att de uttalade jämförbara och därför lika yttranden. Med lika menar jag dels samma ord i samma följd och att informanterna har samma avsikt när de uttalar dem, d.v.s. vill framhäva antingen *rozy* eller *oranzhevye*. I början var jag inte säker på om de skulle få meningarna skriftligt, eftersom det bästa är ett så spontant tal som möjligt. Men eftersom förkunskaperna i ryska varierade, var det störst sannolikhet att få jämförbara yttranden om det fanns en hjälplapp. Informanterna fick meningarna nedskrivna med orden i fokus skrivna i versaler: ryska meningar på ett papper och svenska meningar på ett annat.

Påståendena uttalades som svar på följande hjälpfrågor:

Ryska

Svenska

Что это?

Vad är detta?

Это оранжевые тюльпаны?

Är det orange tulpaner?

Это красные розы?

Är det röda rosor?

Fokus i påståendena blir således ett kontrastivt fokus. Detta valdes eftersom det är en starkare framhåvningsgrad, vilket ger en tydligare tonal gest och ökar sannolikheten för informanterna att uttala yttrandena med rätt avsikt (d.v.s. fokus på avsett ord).

Ett framkallat fotografi som föreställde orange rosor användes också vid inspelningen för att skapa en naturlig koppling till hjälpfrågorna. Fotografiet användes även för att framkalla ja-nej-frågorna. Jag bad informanterna föreställa sig att de skulle kontrollera om det var den blomman/färgen de trodde på fotografiet.

Ett annat hjälpmedel var ljudfiler. En kvinna i 30-årsåldern med ryska som förstaspråk talade in de ryska hjälpfrågorna. Hon talade också in de ryska inspelningsmeningarna (påståendena och frågorna) som referensyttranden. Förloppen för referensyttrandena redovisades i bakgrundsavsnittet.

2.3 Tillvägagångssätt

2.3.1 Inspelningen

Alla inspelningar med ett undantag, genomfördes i en inspelningsstudio i Lunds universitets humanistlaboratorium. En informant spelades in hemma hos mig. Inspelningsprogrammet som användes var Audacity. När inspelningarna var klara la jag på ett normaliseringsfilter och exporterade dem som wav-filer. Innan inspelningen tog jag informanternas personuppgifter och intervjuade dem angående deras kunskaper i ryska och intonation.

Jag spelade in meningarna på både svenska och ryska. Hälften av informanterna talade in de svenska meningarna först och hälften de ryska. Detta för att kontrollera att ordningsföljden inte skulle kunna öka risken för transfer. De som kunde minst ryska fick dock börja med de svenska yttrandena, eftersom jag ville att de fullt skulle förstå uppgiften och uttala yttranden med rätt avsikt, d.v.s. fokus.

Informanterna fick svara på samma fråga 2-3 gånger för att garantera bra ljudkvalité på mitt analysmaterial. Jag ställde själv de svenska frågorna, samtidigt som jag visade ett fotografi på orange rosor. Informanterna ställde också sina ja-nej-frågor till fotografiet. För att undvika påverkan från min eventuella avvikande ryska intonation, användes förinspelade frågor av en rysk talare för inspelningens ryska moment.

Innan inspelningen av de ryska yttrandena fick informanterna lyssna två gånger på de ryska ljudfilerna med påståendena och ja-nej-frågorna. Yttrandena spelades upp rakt igenom. Det var alltså inte frågan om direkt upprepning. Syftet var att göra informantgruppen mer enhetlig. Oavsett vilken nivå de studerar på har alla fått höra hur rysk intonation vid fokusering låter i påståenden och i ja-nej-frågor. Olika förkunskaper skulle eventuellt kunna påverka vad man lyckas uppfatta av intonationen, men de har i alla fall fått samma möjlighet att lyssna på yttrandena.

Av nyfikenhet spelade jag in moment som inte redovisas på grund av brist på utrymme och koppling till uppsatssyftet. De svenska inspelade yttrandena kommer inte att redovisas närmre. Några informanter spelades in på ryska även innan de hade lyssnat på de ryska ljudfilerna (fortsättningsnivå), och några (tillhörande nybörjar 1) fick prova att direkt upprepa ljudfilen, efter att jag spelat in dem enligt metoden som nämnts ovan.

2.3.2 Information till studiens deltagare

Innan inspelningarna funderade jag över vilken information angående uppsatsens syfte deltagarna skulle få och hur det kunde påverka resultatet. Jag valde att berätta att jag skulle skriva om rysk intonation och förklarade begreppen intonation och fokus. Jag nämnde att det finns skillnader mellan svensk och rysk intonation i fråge- och påståendesatser, utan att förklara vilka skillnaderna var. Det var ingen nackdel om informanterna uppmärksamt skulle lyssna på just intonationen i ljudfilerna som spelades upp. Tvärtom, eftersom att jag ville garantera att alla informanter hade en uppfattning av den ryska intonationen.

Vi gick igenom meningarna och upplägget på inspelningen innan jag började spela in. Jag bad dem tala så naturligt som möjligt och försökte skapa förutsättningar för detta. Informanterna fick träna på orden om de ville, för att känna sig bekväma med sitt uttal av fonemen även om jag poängterade att detta inte skulle bedömas. Jag hade turen att få deltagare som snabbt förstod vad fokus var och levde sig in i uppgiften.

2.4 Analyismetod

2.4.1 Analys i Praat

För den akustiska analysen av talmaterialet använde jag datorprogrammet Praat som är utvecklat för fonetiska analyser. Det är ett erkänt och väl använt program av fonetiker (se t.ex. Ullakonoja 2011 s. 70) som dessutom är gratis och gick relativt lätt att lära sig.

Jag började med att öppna upp ljudfilerna i Praat och klippa dem i mindre filer, så att jag hade ett klipp för varje typ av yttrande hos varje informant. Jag valde det yttrande av samma yttrandetyp som hade bäst ljudkvalité, d.v.s. minst påverkan av mikroprosodiska influenser.

I Praat användes en funktion som visar f_0 -frekvensen. Jag skrev yttrandena ortografiskt i ett exceldokument, lyssnade på materialet ett flertal gånger och antecknade därefter i dokumentet var yttrandets höga respektive låga punkter i f_0 -konturen fanns. Denna analysmetod beskrivs närmare under 2.4.2. För att komplettera den akustiska analysen, genomfördes en perceptorisk analys vid behov. Jag såg följaktligen inte bara på f_0 -kurvor, utan lyssnade även noga på inspelningarna.

Med hjälp av Praats rita-funktion exporterades några f_0 -kurvor som bilder i eps-format. Innan f_0 -kurvorna ritades, slätades de ut i Praat med en bandbredd på 10 Hz bearbetades för att framställa grundtonsfrekvensen relativt befriad från mikroprosodiska influenser. De exporterade filerna öppnades upp i ritprogrammet Adobe Illustrator där streckade linjer för stavelsegränser och transkribering lades till.

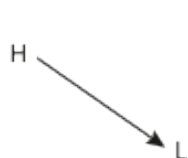
2.4.2 Analysmetod vid redovisning av resultat

I redovisningen av informanternas intonationsmönster redogör jag för *vändpunkterna* i f_0 -konturen. Bruce identifierar vändpunkter i sin beskrivning av de svenska ordaccenterna (se t.ex. Bruce 1998 s. 107). Ladd (2008 s. 134ff) framhåller att metoden att identifiera toner som vändpunkter, begränsar möjligheterna till fonologiska tolkningar av f_0 -konturen. Men han framhåller därefter vikten av ”konkreta” empiriska undersökningar, där beskrivningen av vändpunkter utgör en empirisk granskning av de fonologiska teorierna. Min resultatredovisning är framförallt en fonetisk analys, inte en fonologisk. Betydelsen av H och L som vändpunkter kommer att tas upp nedan och ska alltså inte förväxlas med den fonologiska transkriptionen som t.ex. Pierrehumbert använder där H och L inte alltid behöver motsvara den fonetiska realiseringen av tonerna (Ladd 2008 s. 134).

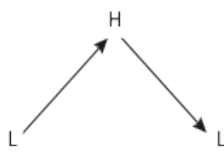
H och L är i min beskrivning således tonala vändpunkter i yttrandenas f_0 -förlopp. *H* står för en högsta punkt. H kan således både vara slutpunkten för en stigning och startpunkten för ett fall. När endast ett H är utsatt i yttrandet, är H lika med den högsta punkten i hela yttrandet. När det finns fler H utsatta, representerar *H max* yttrandets högsta punkt. *L* står för en lägsta punkt i relation till en hög punkt. L före ett H är därför en startpunkt för en stigning. L efter ett H är en slutpunkt för ett fall. Två på varandra följande L (*L... L*) innebär en låg tonal platå mellan två låga punkter och två på varandra följande H (*H... H*) innebär en hög tonal platå. Punkterna mellan bokstäverna symboliserar den relativt jämna tonala platån hos stavelserna mellan de låga/höga punkterna. Eftersom jag har undersökt kontrastiv fokus, kan det förekomma en svag lutning eller liten upphöjning precis innan fallet. Upphöjningen är dock inte så markant att det kan räknas som en stigning. Detta är utmärkt i tabellen som *H... H max*. Hos få yttranden finns även en tredje dimension. Efter en låg platå, kan tonen falla ytterligare. Den lägre punkten efter fallet markeras som *L min*. L min kan också

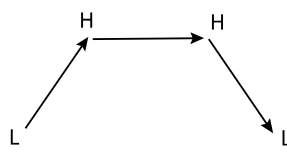
representera en låg punkt i yttrandet som är betydligt lägre än de andra låga punkterna (d.v.s. även utan en föregående låg plata).

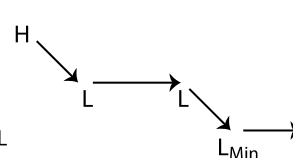
Figur 2.1 HL

Figur 2.2 LHL

Figur 2.3 LH...HL

Figur 2.4 HL...LLmin

Den fallande gestalten i beskrivningen av den ryska påståendintonationen markeras följaktligen som HL, medan beskrivningen av gestalten i ryska ja-nej-frågor representeras av LHL (stigning-fall, d.v.s. topp).

Jag har inte haft några svårare gränsdragningsproblem när det gäller fastställandet av vändpunkter. I tveksamma fall anger dock H startpunkten för ett fall, snarare än slutpunkten för en stigning.

Yttrandets inledningston (tonhöjden på första stavelsen) har endast markerats ut på de yttranden där den behövs för att beskriva den fokala gestalten, t.ex. visa på en tonal plata före fallet.

Timingen av vändpunkterna i *f₀*-konturen anges i tabellen i förhållande till yttrandets stavelsegränser. Varje stavelse har en egen stapel i tabellen, förutom de betonade stavelserna i *oranzhevye* och *rozy* som har delats in i två respektive tre delar. Den betonade stavelsen i *rozy* har en kortare del som är tonbärare [o], och därför har [o] delats in i två delar. Den betonade stavelsen i *oranzhevye* har en längre tonande del, [an], och de två första delarna är en uppdelning av [a] och den tredje delen representerar [n].

Avslutningstonen (yttrandets finala ton) markeras ut med %. *L%* betecknar en fallande eller låg ton och *H%* en stigande eller hög ton. En hög/låg ton räknas i förhållande till föregående stavelse. Tonen är lägre på den sista stavelsen, än på stavelsen före. Om det på föregående stavelse var ett fall till en låg ton och grundtonen stannar kvar på samma låga tonala nivå genom stavelsen, blir också avslutningstonen *L%*. *H%* och *L%* kan också innebära en stigning/ett fall under den sista stavelsen. Stigningen/fallet sker i förhållande till stavelsens första del.

Avslutningstonen representerar följaktligen inte strikt en vändpunkt, utan kan också visa på en riktning. Om sista stavelsen innehåller en stigning markeras alltså inte detta som LH utan endast som H%. Vändpunkterna i avslutningstonens gest är inte väsentliga i min undersökning. Gesten för avslutningstonen är mycket begränsad: den är snabb och den realiserar av naturliga skäl på den sista stavelsen. 0% representerar en avslutningston som perceptoriskt varken uppfattas som hög eller låg, samt saknar en markant förändring av tonens riktning i förhållande till den första delen av stavelsen eller föregående stavelse. Om det är en tonal topp på stavelsen innan yttrandets sista stavelse, innebär 0% att yttrandets sista stavelse är på samma jämna tonala nivå som innan toppen. Förutom en akustisk analys används även en perceptorisk analys för att fastställa avslutningstonen. Detta gäller framförallt de yttranden med frasslutsknarr, vilket försvårar en akustisk analys. De avslutningstoner som bedöms som H% eller L% trots förekomst av knarr, har beteckningen *knarr* efter den utsatta avslutningstonen i tabellen. De avslutningstoner med försämrad röstkvalité som jag inte säkert har lyckats avgöra tonhöjden på, är markerade som /.

Resultatet redovisas även i scheman under avsnitt 4.1 *Sammanfattning av resultat*. Schemans streckade linjer markerar stavelsegränser. Det förekommer även bilder på *f₀*-konturen. Även här markerar de streckade linjerna stavelsegränser och yttrandena är transkriberade enligt ryskt standarduttal (t.ex. uttalet hos referensyttrandet) med IPA-alfabetet.

3 Resultat

De två ja-nej-frågorna och två påståendena med fokus på *rozy* eller *oranzhevy* behandlas i varsin egen del. Först redovisas påståendena. De undersöks utifrån fem steg. Först undersöks den fokala tonala gesten. För att signalera fokus har alla informanter förändrat tonhöjden i anslutning till den betonade stavelsen. Men på vilket sätt? Enligt det ryska intonationsmönstret är den tonala fokala gesten ett fall från en hög punkt till en låg punkt (HL) i den betonade stavelsen. Vi ska därför se på förekomsten av ett tonalt fall och dess timing. Även strukturen före fallet är betydelsefull för den fokala gesten och beskrivs i nästa steg. Eftersom ryska påståendesatser innehåller en tydlig nivåskillnad på frekvensskalan mellan den prefokala delen och den postfokala delen av yttrandet, beskrivs därefter hur informanternas fokala gest påverkar yttrandets struktur d.v.s. den tonala nivån före och efter gesten. Tillsist redovisas utebliven deaccentuering och yttrandenas avslutningston.

En liknande upplägg har redovisningen för ja-nej-frågorna. Först ska vi undersöka den fokala gesten. Har informanterna toppmönstret (LHL) som det ryska frågemönstret har? Hur är timingen? Därefter ska vi se på yttrandet i sin helhet och om deaccentuering förekommer eller inte. Till sist undersöks om informanternas avslutningston är fallande/låg.

Resultatet redovisas bland annat med hjälp av tabeller. Under föregående avsnitt, 2.4.2, beskrivs tabellernas upplägg. En beskrivning av den ryska referensintonationen och referensyttrandets *f₀*-kurvor finns i bakgrundsavsnittet under 1.2.2 och 1.2.4. Informanternas vanligaste intonationsmönster illustreras med scheman under 4.1 *Sammanfattning av resultat.*

3.1 Påstående med fokus på rozy

En transkribering av informanternas inspelningar visas i översiktstabellen, tabell 3.1.

Den översta raden visar referensyttrandets höga och låga punkter.

Påst. fokus rozi	e	tɛ	ɐ	ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	zi	vi	ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi
Referens	L	H								H	L	L%
Elsa										L	H	L L% knarr
Tina										L	H	L min H%
Sara	LH									H max	L	L% knarr
Helena	H									H	L	0%
Oskar				L		H				H max	L	H%
Viktor				L					H	L		H%
Klara				L H		L				L H max	L	0%
Lars										L	H L min	L% knarr
Daniel	H									H max	L	L% knarr
Adam										L	H L	H%
Maja				L		H				L	H max L	L%
Simon				L		H				L	H max	L L%
Fredrik										L	H	L L%
Johan										L	H	L L% knarr
Nora				L		H				L H max	L min	L%
Anders				L		H		L		L	H max	L L%

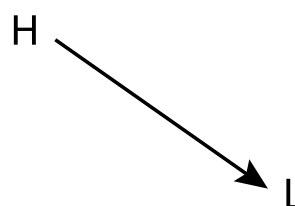
Tabell 3.1 Transkribering av informanternas inspelningar, påstående med fokus på rozy.

3.1.1 Den fokala gester: timingen av fallet (HL)

Den ryska tonala gester för fokus är ett fall (HL). Alla informanternas tonala gester i anslutning till den betonade stavelsen innehåller ett fall (detta är dock endast en del av gester, se avsnitt 3.1.2 för den fullständiga gester). Enligt indelningen av tabell 3.1 finns fyra varianter av fallets timing hos informanterna. Detta illustreras också av sammanställningen i tabell 3.2. Det HL som är markerad med kursiv stil i tabellen har samma timing av HL som den ryska referensintonationen har.

ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi	Antal
H	L			1
	<i>H</i>	<i>L</i>		6
		HL		3
		H	L	6

Tabell 3.2 Timing av HL, påstående med fokus på rozy.

Figur 3.1 HL, fö-förloppets riktning mellan vändpunkterna.

6 av 16 informanter har, precis som hos den ryska referensintonationen, H (fallets början) i den första delen av den betonade stavelsen och L (fallets slutpunkt) i slutet, vilket resulterar i ett tonalt fall inom den betonade stavelsen.

Vanligast är en senare timing av fallets början. 9 av de 16 informanterna har H i den betonade stavelsens andra halva. Hos 6 av dessa 9 informanter börjar fallet precis i slutet av den betonade stavelsen och når sin lägsta punkt i den efterföljande stavelsen. De resterande 3 av dessa 9 har både H och L i den betonade stavelsens andra halva. Fallet börjar då nära mitten av stavelsen och tonen hinner sjunka till fallets lägsta punkt innan stavelsegränsen.

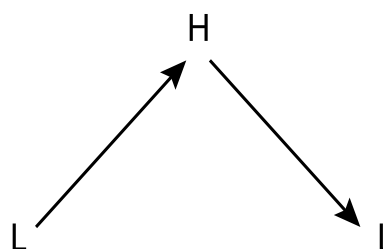
Endast 1 av 16 informanter har en tidigare timing, med en tonal höjdpunkt på stavelsen före den betonade och fallets lägsta punkt redan i början av den betonade stavelsen.

3.1.2 Den fokala gesten: förekomsten av en stigning före fallet (LHL)

Flertalet av informanterna har istället för en tonal plattå, som i den ryska referensintonationen, en markant stigning innan fallet. Detta syns tydligt i tabell 3.3. där L före H markerar startpunkten för stigningen. I tabellen ser vi följaktligen hela den tonala gesten till skillnad från tabell 3.2. En stigning och ett fall (LHL) ger f_0 -konturen av en topp. Samma tonala gest med samma timing som den ryska referensintonationen har står i kursiv stil.

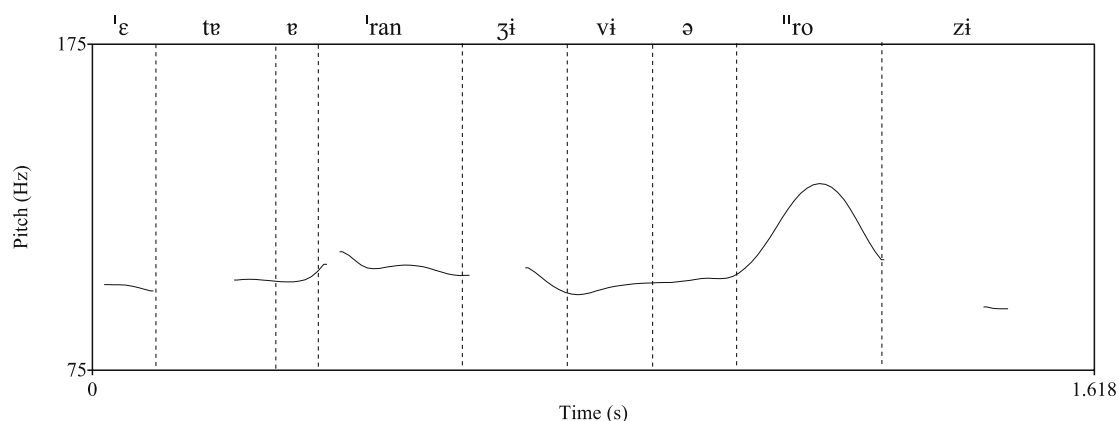
ran <-	ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi	Antal
L	H	L			1
	<i>plattå</i>	<i>H</i>	<i>L</i>		4
		LH	L		2
		L	HL		3
		L	H	L	6

Tabell 3.3 Förekomst och timing av LHL, påstående med fokus på rozy.

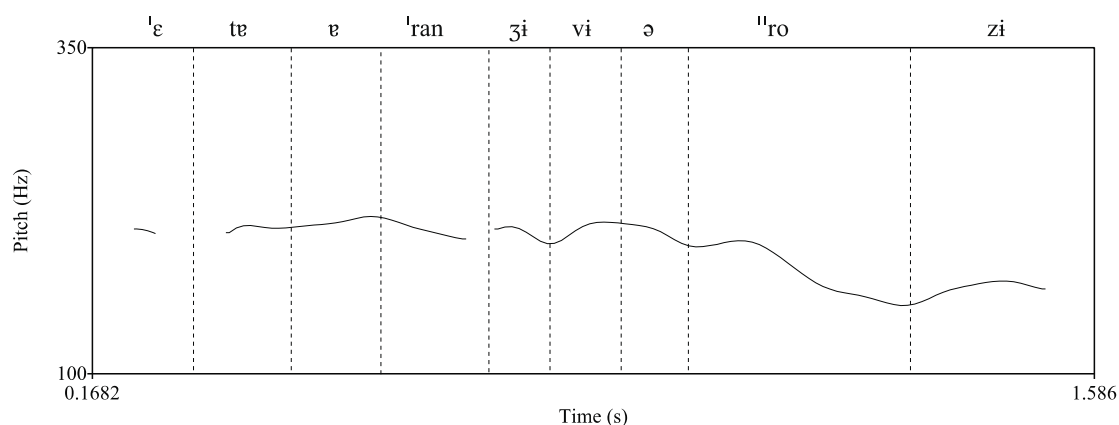
Figur 3.2 LHL f_0 -förloppets riktning mellan vändpunkterna.

LHL-mönstret är en avvikelse som finns hos majoriteten av informanterna: 12 av 16. 11 informanter har också en gemensam timing på stigningens startpunkt: den betonade stavelsens första halva. 9 av dessa 11 informanter har stigningens höjdpunkt i den betonade stavelsens andra halva. 5 stycken av dessa 9 informanter har höjdpunkten i slutet av den betonade stavelsen, vilket leder till en tonal stigning genom hela stavelsen istället för ett fall. De resterande 3 av dessa 9 informanter har förutom H också det efterföljande L i stavelsens andra halva. Detta innebär att hela den tonala toppen får plats inom den betonade stavelsen. Toppen är ofta tydligt markerad med ett stort frekvensomfång. F_0 -frekvensen i Elsas yttrande stiger t.ex. under den betonade stavelsen från 149,5 Hz till 341,7 Hz. Nedan följer f_0 -förloppet för Adams påstående, som är ett exempel informanternas typiska avvikelse med en topp istället för ett fall. Adams topp inträffar dock något tidigare än hos flertalet med LHL-mönstret, men Adams f_0 -förlopp innehåller varken utebliven deaccentuering eller knarr, vilket gör det till ett bra visningsexempel med en väl synlig fokala gest.

Figur 3.3 Adams fo-förlopp, exempel på typisk tonal avvikelse (LHL) från den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på rozy.

Endast hos en fjärdel av informanterna (4 av 16) saknas LHL-mönstret och HL är då slutet på en hög tonal platå över flera stavelser. I det ryska referensyttrandet stiger tonhöjden till en hög platå i andra stavelsen av *eto*. Informanterna däremot stiger på olika ställen eller inleder yttrandet på en hög ton vilket syns av tabell 3.1.

Figur 3.4 Helenas fo-förlopp, exempel på tonal gest (HL) som liknar den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på rozy.

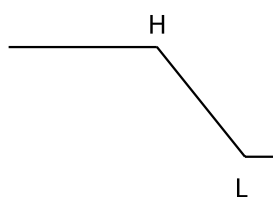
2 av de 16 informanterna (Klara och Viktor) har ett avvikande mönster inte bara jämfört med den ryska intonationen, utan också jämfört med de andra. Hos både finns dock en topp (LHL), men med annorlunda timing.

3.1.3 Yttrandets mönster utifrån dess tonala nivåer

Hos det ryska intonationsmönstret har den prefokala delen av yttrandet en högre tonal nivå än den postfokala. Den fokala gesten fungerar alltså som ett nedsteg från en högre tonal del till en lägre. En konsekvens av informanternas avvikande LHL-mönster (stigning - fall) blir att den tonala nivåskillnaden mellan den prefokala och postfokala delen av yttrandet försvinner. Eftersom *rozy* står i final position finns inte

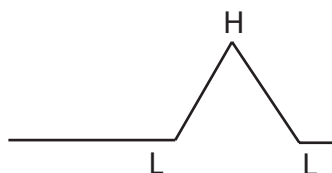
en lång postfokal del i detta påstående och den postfokala delen påverkas också av yttrandets avslutningston. Men det blir ändå en annan övergripande tonal struktur med LHL-mönstret istället för LH-mönstret. Genom att utgå ifrån den fokala gesten och fallets frekvensomfång kan yttrandena delas in i fyra kategorier, där nummer 2 det vanligaste mönstret. I scheman tar jag inte hänsyn till avslutningstonen.

1) HL-mönster. Detta är mönstret för den ryska påståendintonationen och finns hos 4 informanter (Oskar, Sara, Helena, Daniel). Den fokala gesten är ett tonalt fall och det finns en betydande tonal nivåskillnad mellan yttrandets prefokala och postfokala del.

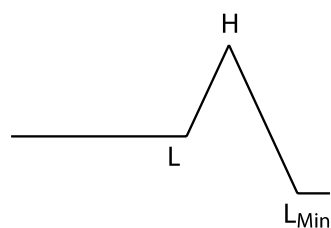
Figur 3.5 HL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.

2) LHL-mönster. Stigningen och fallet har samma frekvensomfång, vilket innebär att den prefokala och postfokala delen av yttrandet är på samma tonala nivå. Mönstret finns hos 8 informanter (Elsa, Viktor, Maja, Adam, Fredrik, Lars, Johan och Simon).

Figur 3.6 LHL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.

3) LHLmin-mönster. Informanternas fokala gest är en stigning och sedan ett fall (LHL), men fallet har ett större frekvensomfång än stigningen. 2 informanter uppvisar detta mönster: Tina och Nora. Nora har dock även utebliven deaccentuering i den prefokala delen.

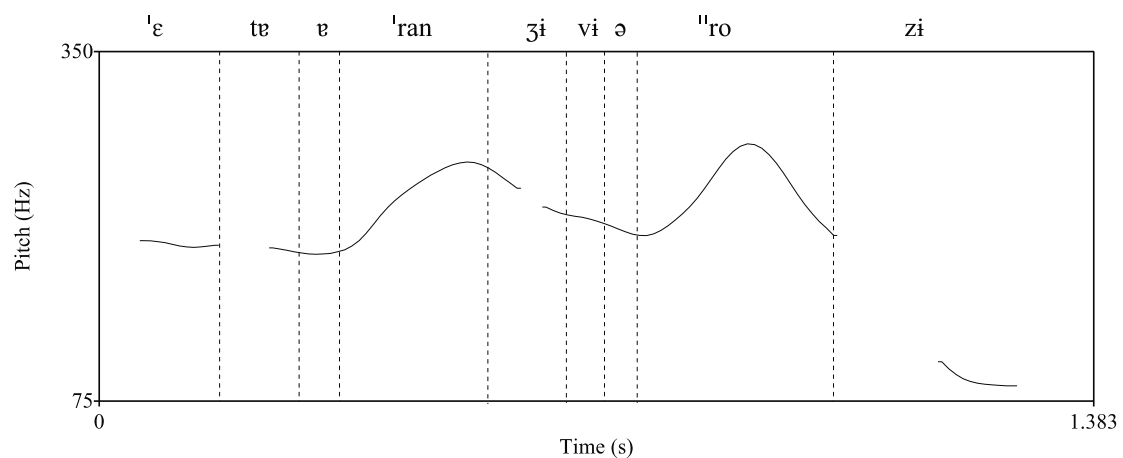
Figur 3.7 LHLmin-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.

4) LHL-mönster med accentuering i det prefokala stycket. Förutom en avvikande fokal gest påverkar även en utebliven deaccentuering den prefokala tonala nivån. Istället för en relativt jämn tonal nivå, innehåller den prefokala delen en tonal topp. Mönstret finns hos Klara, Maja, Simon, Nora och Anders.

3.1.4 Deaccentuering

5 av 16 informanter har en utebliven deaccentuering av ordet *oranzhevye*. Informanternas accentuering innebär i regel en stigning i hela den betonade stavelsen. En informant har en tidigare timing på stigningens höjdpunkt.

Figur 3.8 Majas *f*₀-förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av *oranzhevye* i påståendet med fokus på *rozy*.

3.1.5 Avslutningstonen

10 av 16 informanternas yttranden har en fallande/låg avslutningston, precis som det ryska intonationsmönstret kräver. 5 av dessa informanternas avslutningston har bedöms som låg trots förekomst av knarr. 4 av 16 har en stigande avslutningston. 2 av 16 har ingen förändring av tonhöjden på sista stavelsen. Helenas *f*₀-kurva har en svag stigning på sista stavelsen, på fonemet [z]. Perceptoriskt uppfattas avslutningstonen dock varken som hög eller låg. Tonen har därför markerats som 0%.

3.2 Påstående med fokus på *oranzhevy*

En transkribering av inspelningarna visas i översiktstabellen, tabell 3.4.

Referensyttrandet står överst i tabellen.

Påst. fokus ORAN	e	tɛ	ɐ	ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	ʒi	vi	ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi
Referens	L	H		H		L						L%
Elsa				L		H		L				/
Tina				L	H max				L min	H	L	0%
Sara				L	H	L						0%
Helena				L		H	L					H%
Oskar				L	H		L					H%
Viktor				L	H	L						/
Klara				L H max	L			L		H	L	L%
Lars				L	H		L					L%
Daniel			L		H	L						L %
Adam				L	H	L						/
Maja				L	H	L						/
Simon				L	H		L					L%
Fredrik			L		H	L						L% knarr
Johan				L		H		L				/
Nora				L	H		L			L	L min	L%
Anders		L				H			L			H%

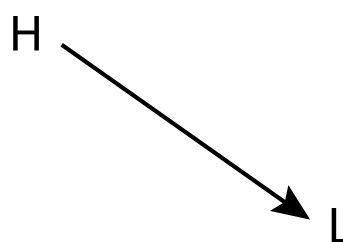
Tabell 3.4 Transkribering av informanternas inspelningar, påstående med fokus på *oranzhevy*.

3.2.1 Den fokala gesten: timingen av fallet (HL)

Alla informanter har HL som en del av sin tonala gest. Observera att det endast är en del av den tonala gesten, eftersom de flesta inte endast har ett fall som fokal gest som i det ryska intonationsmönstret, se mer 3.2.2. Samma timing av HL som i den ryska referensintonationen står i kursiv stil i tabell 3.5.

ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	zi	vi	ə	Antal
<i>H</i>	<i>L</i>					1
	H	L				6
	H		L			4
	H				L	1
		H	L			1
		H		L		2
		H			L	1

Tabell 3.5 Timingen av HL, påstående med fokus på oranzheve.

Figur 3.9 HL, fö-förloppets riktning mellan vändpunkterna.

Det tonala fallet börjar i alla yttranden i den betonade stavelsen. Informanterna har dock i regel en senare timing av fallets början (H) inom stavelsen än vad det ryska mönstret har. Fallet i informanternas yttranden når sin lägsta punkt antingen inom den betonade stavelsen (i andra eller sista delen), eller på någon av ordets följande stavelser.

Informanterna har svårt att realisera den ryska fokala gesten och dess timing. Endast 1 av 16 informanternas yttranden har H på den betonade stavelsens första del som hos referensyttrandet. Den informanten har dock fallet lite senare inom stavelsens första del än vad referensyttrandet har.

Vanligast är en sen timing som finns hos 15 av 16 informanter. 11 av 16 informanternas yttranden har H i mitten av den betonade stavelsen. Hos de flesta av dessa yttranden, 6 stycken, avslutas fallet inom den betonade stavelsen. I 4 yttranden når fallet sitt slut i den posttoniska stavelsen och i 1 yttrande i den tredje stavelsen efter den betonade.

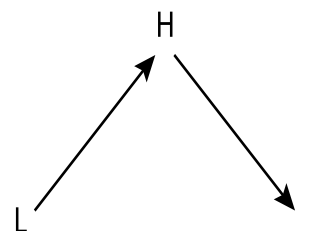
I 4 av 16 yttranden börjar fallet i den sista delen av den betonade stavelsen, den nasala sonoranten [n]. Fallet når sitt slut i den posttoniska stavelsen (1 av 4), i två stavelser efter den betonade (2 av 4) eller i den tredje stavelsen efter den betonade (1 av 4).

3.2.2 Den fokala gesten: förekomsten av en stigning före fallet (LHL)

Alla informanter har realiserat ett avvikande toppmönster (LHL-mönster) d.v.s. inget yttrande innehåller en tonal plattå före fallet, utan istället föregås fallet av en stigning. Vändpunkterna i LHL-mönstret har olika timing, vilket framgår av tabell 3.6 med 8 olika mönster. Olikheterna består främst i en variation av fallets lägsta punkt i förhållande till höjdpunkten. Timingen för startpunkten av stigningen sammanfaller oftast hos informanterna. Eftersom inget mönster sammanfaller med det ryska referensmönstret, står ingen rad i tabell 3.6 i kursiv stil som under föregående avsnitt.

tɐ	ɐ	ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	ʒi	vi	ə	Antal
		LH	L					1
		L	H	L				4
	L		H	L				2
		L	H		L			4
		L	H				L	1
		L		H	L			1
		L		H		L		2
L				H			L	1

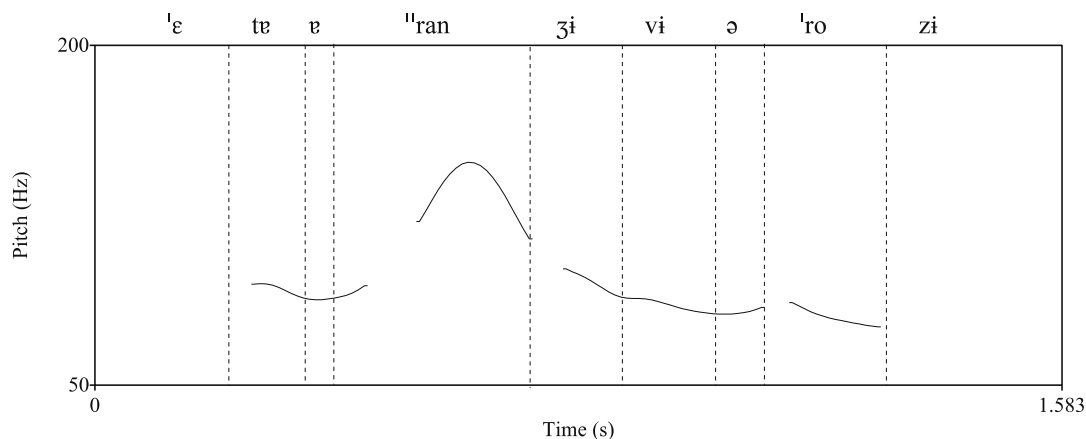
Tabell 3.6 Förekomsten och timingen av LHL, påstående med fokus på oranzheve.

Figur 3.10 LHL, f₀-förloppets riktning mellan vändpunkterna.

13 av 16 informanter har startpunkten för stigningen i början av den betonade stavelsen. Stigningen når oftast sin höjdpunkt i den betonade stavelsens andra del (9 informanter). Den fokala gesten är en topp och ju senare H inträffar i stavelsen desto större del av den betonade stavelsen innehåller en stigande gest.

2 av 16 informanter har startpunkten för stigningen före den betonade stavelsen.

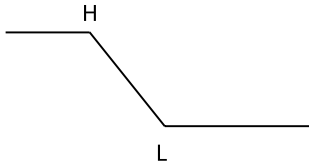

Figur 3.11 Simons f₀-förlopp, exempel på typisk tonal avvikelse (LHL) från den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på oranzheve. På grund av knarr och läckage syns inte f₀-frekvensen på yttrandets första och sista stavelse.

3.2.3 Yttrandets mönster utifrån dess tonala nivåer

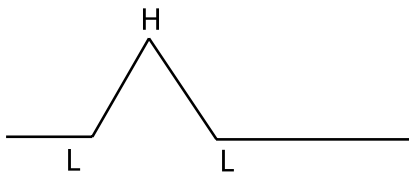
Även hos påståenden med fokusering av *oranzhevye* påverkar den fokala gesten yttrandets övergripande tonala struktur. Informanternas vanligaste intonationsmönster är mönster nummer 2. Mönster nummer 3 och 4 kan ses som avvikelser från mönster nummer 2. Yttranden av avslutningston är inte utsatta i de olika mönstren.

1) HL-mönster. Det ryska referensmönstret. Det har en högre prefokal del och en lägre postfokal del. Ingen av informanterna har lyckats realisera mönstret.

Figur 3.12 HL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på *oranzhevye*.

2) LHL-mönster. Det dominerande mönstret hos informanterna (13 av 16). Den fokala gesten är en topp (stigning – fall) och fallets slutpunkt har ungefär samma frekvens som stigningens startpunkt. Den prefokala och postfokala delen av yttrandet är på samma tonala nivå.

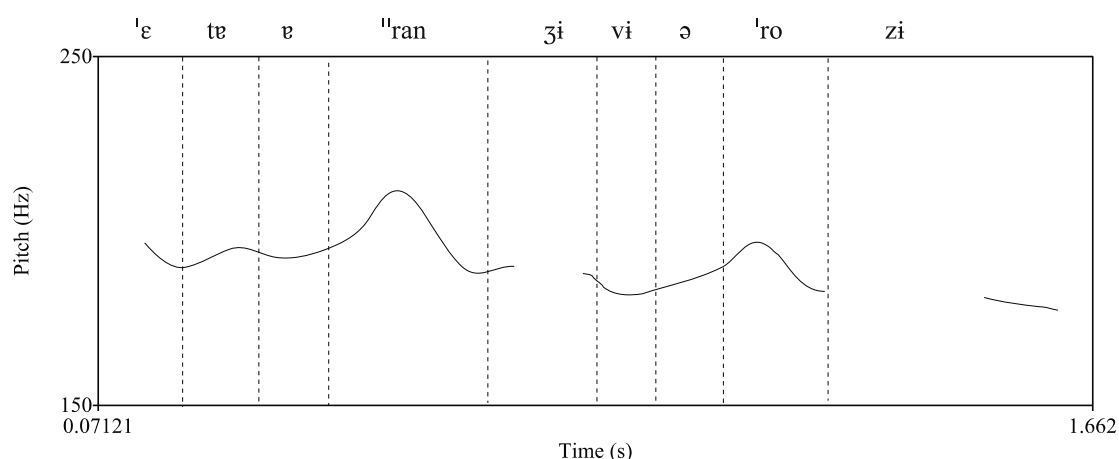
Figur 3.13 LHL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på *oranzhevye*.

2) LHLmin-mönster. Tinas yttrande är ett exempel på detta mönster, men det är också det enda. Yttrandet har en markant topp, men fallets frekvensomfång är större än stigningen, vilket innebär att den postfokala nivån är lägre än den prefokala. Dessutom innehåller yttrandet också utebliven deaccentuering.

3) LHL-mönster med utebliven deaccentuering. 3 informanter (Tina, Klara, Nora) deaccentuerar inte *rozy*, vilket innebär att den postfokala delen av yttrandet avviker från ryskans relativt jämna tonala postfokala del.

3.2.4 Deaccentuering

3 av 16 informanter har en tonal gest i anslutning till den betonade stavelsen i det ofokuserade ordet *rozy*. Informanterna använder två olika sorters gester. Klara och Tina har en tonal topp med en tidig placering av H i den betonade stavelsen.

Figur 3.14 Klaras f_0 -förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av *rozy* i påståendet med fokus på *oranzhevye*.

Nora har ett HL-mönster (plata - fall). I relation till hela f_0 -kurvans punkter heter denna gest i tabell 3.4 (L... L Lmin). Fokus har realiserats som en topp (LHL) på *oranzhevye*. Därefter följer en jämn plata mellan två punkter: från fallets lägsta punkt till en ny vändpunkt i början av *rozy*, där f_0 -kurvan faller till yttrandets absolut lägsta punkt (L min).

3.2.5 Avslutningstonen

6 av 16 informanter har en fallande/låg avslutningston som i det ryska intonationsmönstret. 3 informanter har en stigande avslutningston. 5 informanters avslutningston kan inte analyseras på grund av knarr eller läckage hos informanternas röster. 2 informanter har avslutningstonen 0%.

3.3 Ja-nej-fråga med fokus på rozy

En transkribering av inspelningarna visas i tabell 3.7. Den översta raden representerar det ryska referensyttrandet.

Fråga fokus rozi	e	tø	ø	ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	zi	vi	ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi
Referens										L	H	L L%
Elsa										L	H	L /
Tina										L	H	L H%
Sara										L	H	L L%
Helena										L	H	L 0%
Oskar										L	H	L L%
Viktor										L	H	L H%
Klara										L H	L	H max H %
Lars										L	H	L L%
Daniel										L	H	L H%
Adam										L		H max H%
Maja										L	H	L /
Simon				L	H	L				L	H max	L L%
Fredrik				L	H		L			L	H max	L L%
Johan										L	H	L /
Nora	H									H	L	H max H%
Anders				L		H				L		H max H%

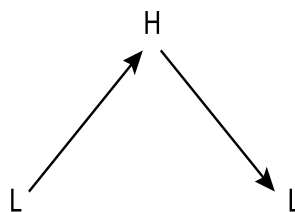
Tabell 3.7 Transkribering av informanternas inspelningar, ja-nej-fråga med fokus på rozy.

3.3.1 Den fokala gesten: timingen av den tonala toppen (LHL)

Ryskans fokala tonala gest i ja-nej-frågor är en tonal topp (LHL). I tabell 3.8 finns en sammanställning av informanternas fokala gester och dess timing. Nästan alla informanter (13 av 16) har realiserat ett LHL-mönster för att framhäva rozy. Mönstret med samma timing som det ryska referensyttrandet står i kursiv stil.

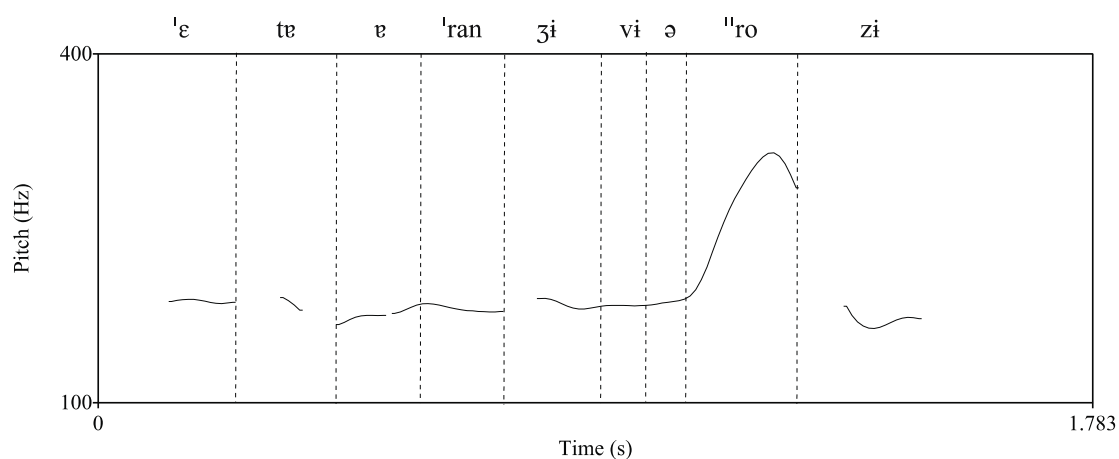
ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi	Antal
<i>L</i>	<i>H</i>	<i>L</i>	12
L		H	2
L H	L	H	1
H	L	H	1

Tabell 3.8 Timing och förekomst av LHL, ja-nej-fråga med fokus på rozy.

Figur 3.15 LHL, fö-förloppets riktning mellan vändpunkterna.

12 av 16 informanternas yttranden har samma timing av toppen som hos IK-3 och referensyttrandets f_0 -kurva. Stigningen börjar på den betonade stavelsens första del, höjdpunkten finns i stavelsens slut och fallet avslutas på den pretoniska stavelsen.

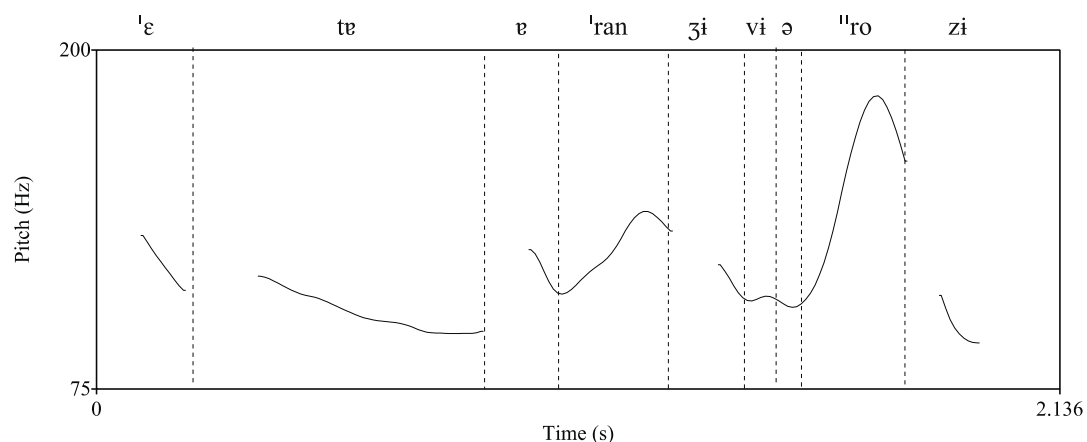

Figur 3.16 Tinas f_0 -förlopp, ett exempel på informanternas typiska tonala mönster hos ja-nej-frågan med fokus på rozy.

Hos 4 av 16 informanter finns yttrandets maximala höjdpunkt på den posttoniska stavelsen och det efterföljande fallet uteblir helt. Istället för en topp (LHL) är gesten följaktligen en stigning (LH). Hos hälften av dessa informanter (Anders, Adam) sker stigningen genom hela det fokuserade ordet.

3.3.2 Deaccentuering

3 av 16 informanternas yttranden har en utebliven deaccentuering i form av en tonal topp på *oranzhevye*. Startpunkten för stigningen finns i den betonade stavelsens första del och H finns antingen i mitten av stavelsen (2 informanter) eller i slutet av stavelsen (1 informant). Det efterföljande fallets lägsta punkt har olika timing hos informanterna.

Figur 3.17 Fredriks f_0 -förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av oranzhevye i ja-nej-frågan med fokus på rozy. Fredrik tvekar i början av yttrandet, därav längre tid på yttrandets andra stavelse.

3.3.3 Avslutningstonen

Vanligast är en stigande avslutningston som finns hos 7 av 16 informanter. 5 informanter har en låg/fallande. 3 informanters röster har för mycket knarr på sista stavelsen för att kunna fastsälla tonhöjden. 1 av 16 informanter har varken en låg eller hög avslutningston.

3.4 Ja-nej-fråga med fokus på *oranzhevye*

En transkribering av inspelningarna visas i tabell 3.9. Den översta raden representerar det ryska referensyttrandet.

Fråga fokus eran.	e	te	e	ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	zi	vi	ə	ro 1:a delen	ro 2:a delen	zi
Referens				L		H		L				L%
Elsa				L	H		L					/
Tina				L		H		L				H%
Sara				L		H		L				H%
Helena				L		H	L					0%
Oskar				L		H		L				H%
Viktor				L		H		L				0%
Klara				L	H		L					H%
Lars				L	H		L					H%
Daniel				L		H		L				H%
Adam				L	H		L					H%
Maja				L		H			L			L% knarr
Simon				L	H		L					/
Fredrik				L		H		L				H%
Johan				L		H			L			L % knarr
Nora				L		H		L				H%
Anders				L		H	L					H% knarr

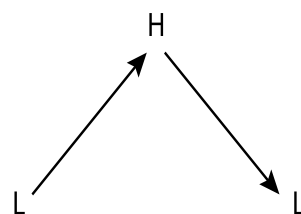
Tabell 3.9. Transkribering av informanternas inspelningar, ja-nej-fråga med fokus på *oranzhevye*.

3.4.1 Den fokala gesten: *timingen av den tonala toppen (LHL)*

Samtliga informanter har ett LHL-mönster (stigning - fall, topp), precis som det ryska intonationsmönstret hos ja-nej-frågor. Det finns dock skillnader i *timingen*. Det mönster hos informanterna med samma *timingen* som referensyttrandet står i kursiv stil i tabell 3.10.

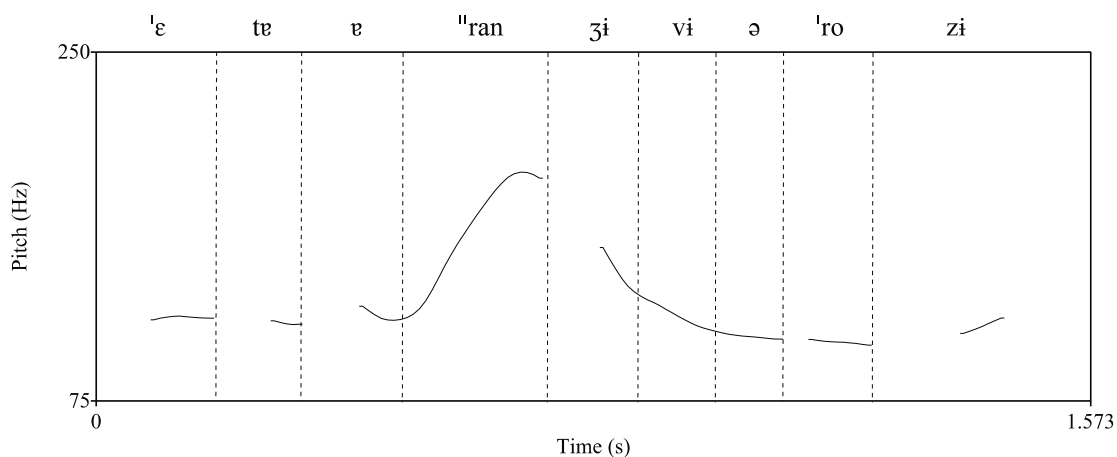
ran 1:a delen	ran 2:a delen	ran 3:e delen	ʒi	vi	ə	Antal
L		H	L			2
L		H		L		7
L		H			L	2
L	H		L			5

Tabell 3.10 Timing och förekomst av LHL, ja-nej-fråga med fokus på oranzhevy.

Figur 3.18 LHL, fo-förloppets riktning mellan vändpunkterna.

Ett genomgående mönster i timingen hos alla informanter är att den tonala stigningen börjar i den betonade stavelsens första del. Detta stämmer överens med det ryska intonationsmönstret. I 11 av 16 yttranden ligger höjdpunkten i slutet av den betonade stavelsen, precis som i det ryska mönstret. Vanligast (7 av 11) är att fallet avslutas två stavelser efter den betonade, [vi]. I 5 av 10 inspelade yttranden finns höjdpunkten på den betonade vokalens andra del. H realiseras sent i denna del, ibland på gränsen till [n]. Fallet når sin slutpunkt i den posttoniska stavelsen.

Figur 3.19 Oskars fo-förlopp, ett exempel på informanternas typiska tonala mönster hos ja-nej-frågan med fokus på oranzhevy.

3.4.2 Deaccentuering

Ingen av informanterna har en markant stigning i den betonade stavelsen hos det ofokuserade ordet *rozy*, vilket innebär att alla har lyckats deaccentuera ordet.

3.4.3 Avslutningstonen

De flesta, 10 av 16 informanter, har gjort tvärtemot referensyttrandet och har en stigande final ton. En minoritet, 2 av 16, har en fallande avslutningston som det ryska intonationsmönstret bör ha. 2 av 16 uppvisar varken en fallande/låg eller en stigande/hög ton (0%). 2 av 16 informanter har en knarrande avslutningston som gör det för svårt att avgöra tonhöjden. Anders knarrar på stavelserna innan den sista stavelsen samt på den sista stavelsen. Efter att ha lyssnat på hans yttrande ett flertal gånger bedömer jag avslutningstonen som hög/stigande.

4 Diskussion

4.1 Sammanfattning av resultat

4.1.1 Den fokala gesten och dess timing

Informanternas yttrandeintonation avviker som mest från det ryska intonationsmönstret vid fokus i påståendesatser. Den ryska tonala gesten för fokus är ett fall. Samtliga informanters yttranden har ett fall (HL) som en *del* av sin tonala gest i anslutning till stavelsen i fokus. Det finns dock betydelsefulla skillnader från den ryska fokala gesten: timingen av fallet och förekomsten av en stigning före fallet.

Timingen av fallet är i regel senare i de svenska studenternas yttranden än i det ryska intonationsmönstret. I påståendet med *rozy* i har majoriteten, 9 informanter, fallets början i den andra halvan av den betonade stavelsen istället för i den första. Fallet når sin lägsta punkt antingen innan stavelsegränsen eller i den följande stavelsen.

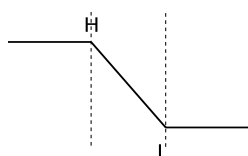
Även i påståendesatsen med *oranzhevye* i fokus har fallet oftast en senare timing. Fallet börjar i regel i den andra eller tredje delen av den betonade stavelsen. Det finns en större variation av placeringen av fallets lägsta punkt som förekommer på fem olika ställen i tabellen. Vanligast är att fallet börjar i mitten av stavelsen (11 informanter) och når sin lägsta punkt i slutet av den betonade stavelsen (6 informanter) eller i den efterföljande stavelsen (4 informanter). Endast i 1 av 16 informanters yttranden faller grundtonen i den betonade stavelsens första del, som i det ryska intonationsmönstret. Det är således fler avvikelser från den ryska intonationsmönstrets timing av fallet när *oranzhevye* står i fokus än när *rozy* gör det.

I det ryska intonationsmönstret faller tonen från en hög tonal plåtå. Flertalet av informanternas yttranden har en helt annan *f₀*-kontur i anslutning till den fokuserade stavelsen. Istället för en tonal plåtå, föregås fallet (HL) av en brant stigning, vilket ger mönstret LHL. När *rozy* är i fokus har 12 av 16 informanter en markant tonal stigning innan fallet. I alla dessa informanternas yttranden utom ett (som har en tidigare timing) börjar stigningen på den betonade stavelsens första del. När *oranzhevye* står i fokus har samtliga informanter en stigning och hos 13 informanter börjar stigningen på den betonade stavelsens första del.

I ryska påståendesatser fungerar den fokala gesten (fallet), som ett tonalt nedsteg från en högre prefokal del till en lägre postfokal del. När informanterna har en stigning före fallet, har stigningen ofta samma frekvensomfång som fallet. Det innebär att den prefokala och postfokala delen av yttrandet är på samma tonala nivå. Detta ger informanternas yttranden ett annat övergripande mönster än det ryska intonationsmönstret för påståenden. Några få informanter realiserat en topp, vars tonala fall har ett större frekvensomfång än stigningen, detta är dock en avvikelse ifrån de andra informanternas mönster.

Figur 4.1 De två dominerande tonala mönstren för den fokala gesten i informanternas påståenden.

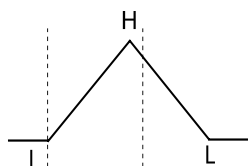

Figur 4.2 Det tonala referensmönstret för den fokala gesten i ryska påståenden.

Informanterna har lyckats bättre med att realisera ryskans fokala gest för ja-nej-frågor i sina frågesatser (LHL, stigning – fall). Vid fokusering av *rozy* har 12 av 16 informanter samma timing av LHL som det ryska referensyttrandet och IK-3. I de avvikande fallen finns yttrandets höjdpunkt på den sista stavelsen och det efterföljande fallet uteblir. Gesten är då endast en stigning.

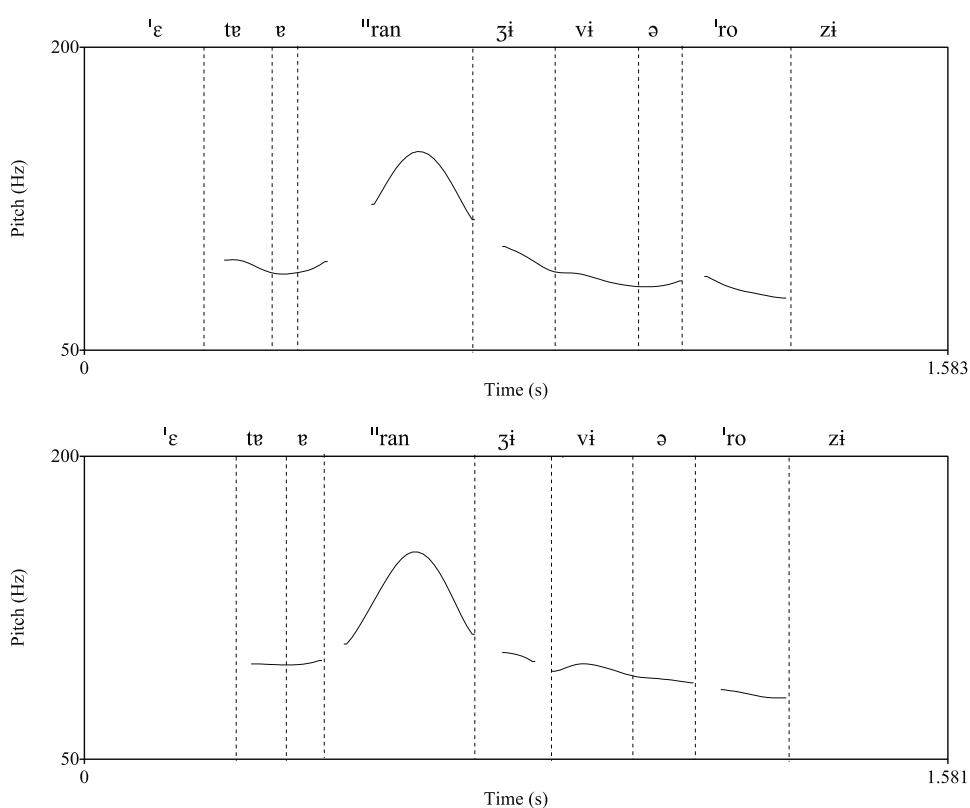
I ja-nej-frågorna med fokus på *oranzhevye* har alla informanternas yttranden ett LHL-mönster. I alla yttranden påbörjas stigningen på den betonade stavelsens första del.

11 informanter har sedan, liksom det ryska intonationsmönstret, höjdpunkten i slutet av den betonade stavelsen. Fallet har oftast sin slutpunkt i den andra stavelsen efter den betonade precis som referensyttrandet (7 informanter). 5 informanter har en aning tidigare timing med höjdpunkten i mitten av den betonade stavelsen och fallets lägsta punkt på den posttoniska stavelsen.

Figur 4.3 Det dominerande tonala mönstret för den fokala gester i informanternas ja-nej-frågor. Mönstret sammanfaller med det ryska referensmönstret.

Som vi ser av figur 4.1 och 4.3 är informanternas gester lika i påståendena och ja-nej-frågorna. Simons f_0 -kurvor i ett påstående och en ja-nej-fråga, figur 4.4, illustrerar också detta.

Figur 4.4 Simons f_0 -förlopp. Överst ett påstående med fokus på oranzhevyer och nederst en fråga. På grund av knarr och läckage syns inte f_0 -frekvensen på yttrandets första och sista stavelse.

4.1.2 Deaccentuering

Vid fokusering av *rozy* i påståendesatsen har en betydelsefull del, 5 av 16 informanter, en utebliven deaccentuering av ordet *oranzhevye*. Informanternas deaccentuering yttrar sig i regel som en stigning i den betonade stavelsen.

När *oranzhevye* står i fokus i påståendesatsen har 3 informanter en accentuering på *rozy*. 2 stycken har en först en kort stigning och sedan ett fall i den betonade stavelsen. En informant har ett markant fallande mönster genom hela den betonade stavelsen.

Ja-nej-frågorna har inte lika mycket utebliven deaccentuering. När *oranzhevye* är i fokus i ja-nej-frågan, lyckas alla informanter deaccentuera *rozy*. När *rozy* står i fokus har 3 av 16 informanters yttranden en utebliven deaccentuering. Accentueringen sker i form av en stigning i den betonade stavelsen i *oranzhevye*.

4.1.3 Avslutningstonen

En förekommande avvikelser har varit frånvaron av en låg, fallande avslutningston. Det är flest avvikelser hos informanternas ja-nej-frågor. I ja-nej-frågan med *oranzhevye* i fokus har majoriteten en stigande avslutningston (10 informanter). Endast en minoritet (2 informanter) har det fallande mönster som det ryska intonationsmönstret bör ha. När *rozy* står i fokus har 7 en stigande avslutningston och 6 en fallande/låg.

En fallande avslutningston har varit enklare att realisera i påståendesatserna. De flesta informanterna har då en fallande/låg final ton, även om en stigande ton också förekommer.

En jämn avslutningston (0%) har en till två informanter haft vid varje satstyp som har undersökts med antingen *rozy* eller *oranzhevye* i fokus.

Avslutningstonen har inte gått att analysera i f_0 -kurvan hos alla informanters yttranden eftersom vissa röster har innehållit knarr eller läckage på sista stavelsen. I vissa fall har jag kunnat bedöma avslutningstonen med hjälp av en pereptorisk analys istället för akustisk.

4.2 Tolkning av resultat

4.2.1 Den fokala gesten i påståendesatser

Som förväntat hade informanterna störst svårigheter att realisera den tonala gesten för fokus i ryska påståendesatser. De som har lyckats bäst med att realisera gesten är för det mesta informanter som har haft mycket kontakt med det ryska språket. Av de fyra som realiserat intonationsmönstret i enlighet med det ryska mönstret i påståendesatsen studerar tre stycken ryska på minst B-nivå. De har också bott i ett rysktalande land och lyssnar på ryska minst en gång i veckan. Den fjärde informanten studerar ryska på nybörjarnivå 2, men har även läst intensivt några månader på Försvarets tolkskola. Alla som studerar ryska på en högre nivå och har vistats en längre tid i ett rysktalande land har dock inte lyckats förverkliga den ryska fallande gesten. Men det är tydligt att de informanter som teoretiskt kunde redogöra för den fallande tonen vid fokusering i påståendesatser (Sara och Helena), också lyckades realisera rätt gest vid fokusering av *rozy* (dock inte vid fokusering av *oranzhevye*).

Att fallet hos informanternas yttranden i regel har en senare timing skulle kunna bero på att förekomsten av en stigning före fallet anses fonologiskt viktigt enligt informanterna. Den vanligaste startpunkten för stigningen har en fonologiskt viktig placering: början av den betonade stavelsen. Med andra ord, där den fokala gesten ska realiseras enligt ryskt intonationsmönster (ett fall), realiseras istället en stigning mot ett riktmärke, en höjdpunkt, i mitten eller slutet av stavelsen. Den gemensamma avvikelserna talar för att många informanter realiserar ett annat underliggande intonationsmönster än det ryska. Som vi såg under avsnitt 4.1.1 påverkar den tonala toppen hela yttrandets tonala struktur.

Ett toppmönster kännetecknar den svenska intonationen och den ryska intonationen i ja-nej-frågor. Låt oss börja med att kort se på likheter mellan informanternas ryska intonation och det svenska intonationsmönstret. I svenska förekommer i regel inte en tonal plåtå och ett fall som en tonal gest för stark framhävmning. Svenskan har visserligen ett ordaccentsfall, men det är den efterföljande stigningen som anses utgöra gesten för fokus. I centralsvenskan förekommer då ett tvåtoppigt mönster vid fokusering. Enligt accent I mönstret kan den ena toppen utebli i fokuserad ställning, och kvar blir en topp (se avsnitt 1.2.3). Accent I räknas också vara det accentmönster som svenskar använder vid överföring (Bruce 1998 s. 198). I sydsvenska dialekter

(som flertalet av mina informanter talar) förekommer i regel alltid endast en topp (Lindblad 2010 s. 131). Eftersom ordaccenterna realiseras olika beroende på dialekt (främst timingen) hade det varit intressant att i framtiden göra en empirisk jämförelse mellan gesten i informanternas svenska och ryska yttranden. Utan att göra den jämförelsen, kan vi ändå konstatera att många informanter har ett tonalt mönster som påminner om svenskans intonation: en stigning (som en del av en topp) istället för ett fall.

På svenska tillhör *oranga* och *rosor* två olika accentmönster och realiseras fonetiskt olika. Dessa ord är lika ryskans *oranzhevye* och *rozy*. Hos informanternas yttranden förekommer fler avvikelser från den ryska tonala gesten när *oranzhevye* är i fokus. Då finns topp-mönstret i samtliga yttranden, även hos de informanter som angav under intervjun att den tonala gesten för fokus är fallande i påståendesatser. Skillnaderna mellan realiseringen av de ryska orden beror dock troligare på andra orsaker än svenskans ordaccenter.

En möjlig anledning är ordens position i yttrandet. *Rozy* har en final position, medan *oranzhevye* står tidigare i yttrandet. Möjligtvis skulle det kunna vara lättare för en person med svenska som förstaspråk att uppfatta och realisera ett sent fall i yttrandet än ett tidigt.

Skillnader finns också i ordens längd. *Rozy* har bara två stavelser och [o] är ensam tonbärare i den betonade stavelsen. *Oranzhevye* innehåller fem stavelser och en längre del, [an], är den betonade stavelsens tonbärare. Det finns större utrymme att realisera gesten i *oranzhevye*, och fler möjliga stavelser för placering av vändpunkter. Detta är sannolikt den största anledningen till ett större antal varianter av timingen på den tonala toppen i *oranzhevye* än i *rozy*. Det oenhetliga resultatet på placeringen av just fallets slutpunkt, kan eventuellt visa på att det fonologiskt viktiga enligt informanterna är timingen på stigningen till en höjdpunkt.

4.2.2 Informanternas påståendeintonation i förhållande till den ryska frågeintonationen

Informanternas absolut vanligaste tonala gest i påståendesatserna är alltså lik gesten i ryska ja-nej-frågor. Likheterna gäller både gestens form och dess timing. Sex informanter har samma timing av sin tonala topp i påståendesatsen med fokus på *rozy* som tolv av informanterna har i frågesatsen med fokus på *rozy*. Det är dock inte alltid

samma informanter, utan av dessa har fyra informanter samma gest med samma timing både i frågesatserna och påståenden. Alla gester som finns hos frågesatserna med fokus på *oranzhevye* finns också representerade med samma timing i motsvarande påståenden med fokus på *oranzhevye*. Simons *f₀*-kurvor, som vi såg under sammanfattningen, är ett exempel på hur vissa informanter har i princip samma intonation i frågesatserna som i påståendesatserna.

Det finns några få övergripande skillnader i timingen mellan informanternas gester i påståenden och ja-nej-frågor. Vid fokusering i påståendesatser, inträffar höjdpunkten oftast tidigare i påståenden än i ja-nej-frågor. Detta är dock sällan så tidigt som den ryska påståendeintonationen kräver, utan timingen är mer lik timingen för den fokala gesten i ja-nej-frågor. Skillnaderna mellan yttrandens frekvensomfång har inte närmare undersökts. Det hade varit intressant att i en fortsatt undersökning studera om frågorna har ett högre frekvensomfång än påståenden, vilket är min spontana upplevelse.

Vi har redan konstaterat att informanternas tonala gest för fokus (en topp) är mer lik den svenska fokala gesten än den ryska fokala gesten i påståendesatser. Informanternas gest är dessutom lik den fokala gesten i ryska ja-nej-frågor. De lika tonala gesterna i informanternas påståenden och ja-nej-frågor, kan eventuellt också vara ett tecken på en samverkan av förstaspråksinflytande och en överanvändning av den ryska frågeintonationen. Informanterna har framförallt övat på att realisera just frågeintonationen. Den fokala gesten i ryska ja-nej-frågor befäster samtidigt det svenska underliggande mönstret att stiga. En annan aspekt som kan öka risken för avvikelser är skillnaden mellan språket gällande de fokala gesternas fonologiska betydelse. I svenskan finns i regel ingen fonologisk skillnad, så som på ryska, mellan den fokala gesten i frågor och påståenden. En överförd svensk fonologi skulle kunna ha kombinerats med en överanvändning av ryskans frågeintonation. Trots att informanterna har hört den fokala gesten realiseras enligt den ryska påståendeintonationen innan inspelningen, kan man inte utesluta att informanterna också har påverkats av intonationsmönstret i hjälpfrågan som ställts till dem under inspelningen, t.ex. *Éto krasnye rozy?* ("Är det röda rosor?") med fokus på *krasnye* ("röda"). I svenska, till skillnad från ryska, är det möjligt att svara med ett påstående som har en liknande fokusgest som hördes i frågan. Om inte informanterna

uppmärksammat den fonetiska och fonologiska skillnaden mellan de ryska satstyperna, skulle alltså det underliggande svenska mönstret att stiga bekräftas av den ryska intonationen i ja-nej-frågan.

Sammanfattningsvis är risken mycket stor att många informanternas påståenden skulle kunna uppfattas som frågor. Vid en fortsatt undersökning skulle man kunna undersöka yttrandena med hjälp av ett perceptionstest, där personer med ryska som modersmål får kategorisera yttrandena i frågor eller påståenden.

Det ska dock tilläggas att det finns fler intonationsmönster i ryskan som innehåller en stigning än ja-nej-frågor. Ett exempel på detta är utrop (Mukhanov 1989 s. 13). Skillnaden är dock att man stannar med tonen på en hög tonal nivå efter stigningen, alltså bildas ingen topp. Yttranden med stark förnekelse av något kan också ha en stigande gest i den betonade stavelsen. Den största skillnaden mot IK-3 är att man stänger glottis på den betonade stavelsen (Karlsson Mukhanova 2010 s. 2). Undersökningar har också visat att en stigande ton kan signalera fokus i den del av yttrandet som presenterar redan känd information (Karlsson Mukhanova 2008 s. 89). Hos mina informanter har det fokuserade ordet tillhört yttrandets nya information. Avslutningsvis har alltså informanternas fokala gester i påståendena mest gemensamt med det ryska intonationsmönstret IK-3, som används vid ja-nej-frågor.

4.2.3 Den fokala gester i ja-nej-frågor

Informanterna har lyckats bra med att realisera den ryska frågeintonationens fokala gest. Majoriteten har ett LHL-mönster (stigning - fall) med rätt timing på toppens höjdpunkt.

Vid fokusering av *rozy* finns ett avvikande mönster med yttrandets högsta tonala topp på yttrandets sista stavelse. Som nämnts i bakgrundsavsnittet kan en sen tonal topp förekomma i ryska ja-nej-frågor. En sen stigning kan dock också lägga till ytterligare betydelser hos yttrandet. I ryska finns ett tonalt mönster där den höga tonen flyttas från den betonade stavelsen till stavelsen direkt efter. Detta mönster uttrycker stark förvåning (Karlsson Mukhanova 2010 s. 1).

Jag tolkar informanternas yttranden som att informanterna har en underliggande stigning som fokala gest, precis som vid fokuseringen av *oranzhevye*. *Rozy* är dock ett kortare ord än *oranzhevye*, med mindre utrymme att realisera det efterföljande fallet.

Detta kan kombineras med att ordet står i final position och informanternas uppfattning om att avslutningstonen ska vara stigande, vilket måste leda till att stigningen fortsätter i stavelsen efter den betonade (yttrandets sista stavelse). Alla informanter som har höjdpunkten i yttrandets sista stavelse när *rozy* är i fokus, har en stigande avslutningston i ja-nej-frågan när *oranzhevye* är i fokus.

En annan orsak till den sena höga tonen som man tyvärr inte helt kan utesluta, är att informanterna har missuppfattat uppgiften och faktiskt har som avsikt att signalera förvåning. Eftersom jag har spelat in informanterna på svenska också, lyssnade jag på deras svenska frågor också. Jag uppfattade inte förvåning hos någon av informanterna då, utom möjligtvis hos Anders, vars intonation var svårtolkad.

En absolut majoritet av informanterna har dock realiserat fokus likt referensyttrandet, d.v.s. som en hög tonal topp i den betonade stavelsen. Den ryska intonationen i ja-nej-frågor påminner onekligen mer om det svenska tonala mönstret, än vad den ryska påståendeintonationen gör. Detta gör antagligen den fokala gesten i ryska ja-nej-frågor lättare att realisera än den i ryska påståenden. Många informanter har också som tidigare nämnts angett att de har tränat på den tonala gesten för fokus i frågesatser (i syfte att lära sig vilken semantisk enhet fokus ska hamna på).

4.2.4 Deaccentuering

Precis som förväntat förekommer utebliven deaccentuering, dock inte i så stor utsträckning som jag hade förväntat. Men även de informanter som lyckades deaccentuera beskrev under inspelningen att de reagerade på det jämna intonationsmönstret i framförallt påståendena. Adam påpekade under inspelningen: ”En skillnad mellan svenska och ryska är att ryssar talar så monotont”. Efter att ha lyssnat på referensyttrandet sa Viktor: ”Jaha, man ska låta som henne - sur och uttråkad”. Viktors kommentar syftar säkert på den jämna tonnivån, eftersom små tonala variationer i tiden i regel uppfattas som nedstämdhet medan större tonala gester uttrycker glädje (Lindblad 2010 s. 128). Svenskan som är ett accentspråk, har lokala stigningar i yttrandet i samband med ordens accent. En lika jämn tonhöjd före och efter fokus som i ryskan är följaktligen inte vanlig.

Det är främst informanterna som har studerat ryska kortast tid som har en utebliven deaccentuering, även om det finns undantag.

Ett flertal informanter har ett lätt sluttande tonalt förlopp efter fokus vilket är normalt enligt ryskans intonation. Ett markant tonalt fall som utebliven deaccentuering förekommer dock endast hos en informant och då i slutet av yttrandet (på den betonade stavelsen i det ofokuserade ordet *rozy*). I början av yttrandet realiseras den uteblivna deaccentueringen alltid som en tonal topp. Detta är samma tendens som vid fokusering, då fokus också realiseras som en tonal topp när ett ord tidigt i yttrandet ska framhävas, vilket talar för att det är lättare för de svenska inlärarna att falla i slutet av yttrandet än i början.

Det är också intressant att det är färre som har utebliven deaccentuering i frågesatserna än i påståendesatserna. Vad detta kan bero på och skillnaden mellan deaccentuering i frågesatser och påståendesatser hade kunnat undersökas närmre i fortsatta undersökningar.

4.2.5 Avslutningstonen

Jag hade inte förväntat mig den vanliga avvikelserna hos informanterna ifrån den ryska låga/fallande avslutningstonen. Avvikelserna förekommer framförallt hos informanternas ja-nej-frågor, där majoriteten har en stigande avslutningston vid fokusering av *oranzhevye*. Även två informanter som inte realiserade en stigande ton sa under inspelningen att de reagerat på referensyttrandets avslutningston. Helena sa: ”Jag trodde man skulle gå upp med tonen på slutet men det gör ju inte hon.” Simon förklarade: ”Det är svårt att hålla en så låg ton i slutet. Jag vill gå upp på *rozy*, speciellt i frågorna.”

Eftersom informanterna realiserar de tonala gesterna för fokus lika i påståendena och ja-nej-frågorna, måste de använda en annan metod för att signalera fråga. Den stigande avslutningstonen skulle eventuellt kunna vara informanternas försök att göra just detta. Som tidigare beskrivits, och som informanternas kommentarer visar, existerar en uppfattning om att frågor har en hög och stigande avslutningston.

Detta skulle kunna förklara att en stigande ton är mycket vanligare i frågesatser än påståendesatser. Samtidigt kvarstår faktumet att en stigande avslutningston även förekommer i påståendesatser.

4.3 Slutsatser

Informanternas avvikelser uppstår främst i samband med de aspekter där den svenska intonationen avviker ifrån den ryska. Avvikelseernas typ och att de är gemensamma för många av informanterna gör det sannolikt att informanterna har påverkats av svenskan som är deras gemensamma förstaspråk.

Störst svårigheter har informanterna därför att realisera den ryska tonala gesten för fokus i påståendesatser. Istället för en tonal platå med ett efterföljande fall i den betonade stavelsen, realiserar de flesta en tonal stigning, som är den tonala gesten för fokus i svenska. Avvikelseerna blir färre i de fall då den svenska intonationen är lik den ryska. Informanterna har t.ex. lyckats betydligt bättre med att realisera den fokala gesten i ja-nej-frågorna. Gesten är då i ryska, liksom i svenska, en tonal topp. I ryskan är de olika tonala gesterna för fokus i påståenden och ja-nej-frågor, den avgörande markören för satstypen. I svenskan har vi en liknande tonal gest i både påstående- och frågesatser. Informanterna har också realiserat påtagligt lika fokala gester i påståendena och frågesatserna: en tonal topp. Den vanligaste gesten i informanternas påståendesatser är därför mer lik den ryska gesten för fokus i ja-nej-frågor än i påståenden. Risken är stor att påståendena oavsiktligt skulle kunna uppfattas som frågor.

Mönstret att stiga vid fokus verkar vara ett tonalt drag från svenskan som slår igenom även i ryskan, med andra ord ett tecken på interferens. Ett annat tecken på förstaspråkets inflytande skulle kunna vara uppfattningen om att den fokala gesten i påståenden och ja-nej-frågor inte skiljer sig åt. Påverkan från förstaspråket kan också samverka med andra faktorer som en överanvändning av den ryska frågeintonationen. Intervjuerna visar att majoriteten av informanterna inte är medvetna om påståendeintonationens fallande gest i den betonade stavelsen och lyckas inte realisera den efter att ha hört referensljudfilen. De som kunde redogöra för den ryska påståendeintonationen, tillhörde de få som lyckades realisera en fallande gest när *rozy* stod i fokus. Ingen lyckades dock realisera en tonal platå med en efterföljande fallande gest när *oranzhevye* stod i fokus, vilket förmodligen tyder på stigningen är ett djupt rotat mönster och att det är extra svårt för de svenska inlärarna att realisera ett fall i början av yttrandet (utan att först stiga).

Informanternas yttranden uppvisar även utebliven deaccentuering. Detta tycks främst vara ett nybörjardrag. Mönstret verkar inte vara lika svårt att till större del öva bort, även om det är troligt att svenskarna alltid kommer att ha en viss prosodisk brytning.

Den stigande avslutningstonen förekommer i påståendesatser, men framförallt i ja-nej-frågor. Den kan därför eventuellt ses som ett försök att fonetiska realisera en fråga, eftersom informanternas tonala topp som fokal gest i både påståendena och ja-nej-frågorna i övrigt skulle göra yttrandena oavsett satstyp lika.

Att helt överge sin egen intonation när man lär sig ett nytt språk är som vi har sett svårt. Det är rimligt att just prosodin är en språklig aspekt där förstaspråket har ett stort inflytande. Som nybörjare kan det vara förståeligt att det känns mer angeläget att lära sig nya glosor och grammatik än intonationsmönster. För ett lättförståeligt uttal är det dock nödvändigt att också behärska språkets prosodi. Som vi har sett används t.ex. intonationen i ryska för att signalera satstyp. Eftersom intonationen inte finns markerad i skrift, är hörselövningar och träning i muntlig färdighet en viktig del av undervisningen. Jag anser det också vara värdefull information för de som undervisar i ryska att veta att inlärare med svenska som förstaspråk verkar ha ett underliggande mönster att stiga vid fokus, även i påståendesatser. Ett förslag är därför att uppmärksamma just den fonetiska och fonologiska skillnaden mellan fokusgesten i ryska påståenden och ja-nej-frågor. Andra aspekter som kan tas upp i undervisningen är deaccentuering och ryskans fallande avslutningston. Eftersom intonation är en viktig del av språket, behöver den vara en viktig och integrerad del i språkundervisningen.

Tabellförteckning

Tabell 2.1. Informanter	14
Tabell 3.1 Transkribering av informanternas inspelningar, påstående med fokus på rozy.	24
Tabell 3.2 Timing av HL, påstående med fokus på rozy.	25
Tabell 3.3 Förekomst och timing av LHL, påstående med fokus på rozy.	26
Tabell 3.4 Transkribering av informanternas inspelningar, påstående med fokus på oranzhevye.	30
Tabell 3.5 Timingen av HL, påstående med fokus på oranzhevye.	31
Tabell 3.6 Förekomsten och timingen av LHL, påstående med fokus på oranzhevye.	32
Tabell 3.7 Transkribering av informanternas inspelningar, ja-nej-fråga med fokus på rozy.	35
Tabell 3.8 Timing och förekomst av LHL, ja-nej-fråga med fokus på rozy.	35
Tabell 3.9. Transkribering av informanternas inspelningar, ja-nej-fråga med fokus på oranzhevye.	37
Tabell 3.10 Timing och förekomst av LHL, ja-nej-fråga med fokus på oranzhevye. .	38

Figurförteckning

Figur 1.1 IK-1 [ˈkatʲə stʊˈdʲɛntkə. vɐˈlodʲə ˈtozə ˈuʃʲɪtsɐ] ”Katja är student. Volodja studerar också.” Neutral fokus först på студентка [stʊˈdʲɛntkə] och sedan тоже [ˈtozə]. (Mukhanov 1995 s.11)	4
Figur 1.2 IK-2 [on ɕˈjɛxəl] ”Han har åkt/Han åkte iväg.” (Karlsson Mukhanova 2010 s. 2).....	4
Figur 1.3 Referensyttrandets fo-förlopp, påståendet: èto oranzhevye ROZY. [ˈɛtə vˈranʒivʲə ˈrozi]. ”Det är oˈranga "ROSOR.”	5
Figur 1.4 Referensyttrandets fo-förlopp, påståendet: èto ORANZHEVYE rozy. [ˈɛtə vˈranʒivʲə ˈrozi]. ”Det är OˈRANGA ˈrosor.”	5
Figur 1.5 Stiliserade grundtonsförlopp för ett accent I-ord (överst) och ett accent II-ord (nederst) i centralsvenska (Bruce 1998 s. 107).....	7
Figur 1.6 IK-3 [vi? vi ˌposlʲɪˈzaftrɐ prʲɪˈdʲotʲə? on ˈzaftrɐ prʲɪˈdʲotʲə] “Ni? Kommer ni i övermorgon? Kommer han i morgon? (Mukhanov 1995 s. 11)	8
Figur 1.7 Referensyttrandets fo-förlopp, ja-nej-fråga: èto oranzhevye ROZY? [ˈɛtə vˈranʒivʲə ˈrozi]. ”Är det oˈranga "ROSOR?”	8
Figur 1.8 Referensyttrandets fo-förlopp, ja-nej-fråga: èto ORANZHEVYE rozy? [ˈɛtə vˈranʒivʲə ˈrozi]. ”Är det OˈRANGA ˈrosor?”	8
Figur 2.1 HL.....	21
Figur 2.2 LHL.....	21
Figur 2.3 LH...HL	21
Figur 2.4 HL...LLmin	21
Figur 3.1 HL, fo-förloppets riktning mellan vändpunkterna.	25
Figur 3.2 LHL, fo-förloppets riktning mellan vändpunkterna.....	26
Figur 3.3 Adams fo-förlopp, exempel på typisk tonal avvikelse (LHL) från den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på rozy.....	27
Figur 3.4 Helenas fo-förlopp, exempel på tonal gest (HL) som liknar den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på rozy.....	27
Figur 3.5 HL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.	28
Figur 3.6 LHL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.....	28
Figur 3.7 LHLmin-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på rozy.	28
Figur 3.8 Majas fo-förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av oranzhevye i påståendet med fokus på rozy.	29
Figur 3.9 HL, fo-förloppets riktning mellan vändpunkterna	31

Figur 3.10 LHL, f_0 -förloppets riktning mellan vändpunkterna.....	32
Figur 3.11 Simons f_0 -förlopp, exempel på typisk tonal avvikelse (LHL) från den ryska fokala gesten i påståendet med fokus på oranzhevye. På grund av knarr och läckage syns inte f_0 -frekvensen på yttrandets första och sista stavelse.....	32
Figur 3.12 HL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på oranzhevye.	33
Figur 3.13 LHL-mönster, yttrandets tonala nivåer i påståendet med fokus på oranzhevye.	33
Figur 3.14 Klaras f_0 -förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av rozy i påståendet med fokus på oranzhevye.....	34
Figur 3.15 LHL, f_0 -förloppets riktning mellan vändpunkterna.....	35
Figur 3.16 Tinas f_0 -förlopp, ett exempel på informanternas typiska tonala mönster hos ja-nej-frågan med fokus på rozy.	36
Figur 3.17 Fredriks f_0 -förlopp, exempel på utebliven deaccentuering av oranzhevye i ja-nej-frågan med fokus på rozy. Fredrik tvekar i början av yttrandet, därav längre tid på yttrandets andra stavelse.	36
Figur 3.18 LHL, f_0 -förloppets riktning mellan vändpunkterna.....	38
Figur 3.19. Oskars f_0 -förlopp, ett exempel på informanternas typiska tonala mönster hos ja-nej-frågan med fokus på oranzhevye.	38
Figur 4.1 De två dominerande tonala mönstren för den fokala gesten i informanternas påståenden.....	40
Figur 4.2 Det tonala referensmönstret för den fokala gesten i ryska påståenden.	40
Figur 4.3 Det dominerande tonala mönstret för den fokala gesten i informanternas ja-nej-frågor. Mönstret sammanfaller med det ryska referensmönstret.	41
Figur 4.4 Simons f_0 -förlopp. Överst ett påstående med fokus på oranzhevye och nederst en fråga. På grund av knarr och läckage syns inte f_0 -frekvensen på yttrandets första och sista stavelse.	41

Referensförteckning

Ambrazaitis, Gilbert (2009). *Nuclear intonation in Swedish: evidence from experimental-phonetic studies and a comparison with German*. Lund: Centre for Languages and Literature, Lund University

Bruce, Gösta (2010). *Vår fonetiska geografi: om svenskans accenter, melodi och uttal*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bruce, Gösta (1998). *Allmän och svensk prosodi*. Lund: Univ., Institutionen för lingvistik

Bruce, Gösta (1977). *Swedish word accents in sentence perspective*. Diss. Lund: Univ.

Crystal, David (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics*. 6. uppl. Malden, MA: Blackwell Pub.

Dahl, Östen (2003). *Grammatik*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Engstrand, Olle (2007). *Fonetik light: [lajt]: kortfattad ljudlära för språkstudier och uttalsundervisning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Gårding, Eva (1974). *Kontrastiv prosodi*. Lund: Gleerup

Kjellin, Olle (1998). *Svensk prosodi i praktiken: instruktioner och övningar i svenskt uttal, speciellt språkmelodin*. 9. uppl. 2. tryckningen. Uppsala: Hallgren & Fallgren

Karlsson Mukhanova, Anastasia (2010) "Intonationskonstruktioner i ryska", Lunds Universitet, Språk- och Litteraturcentrum, *Handouts VT10*

Karlsson Mukhanova, Anastasia (2008) "Accentuation and deaccentuation in Russian – a functional account", Lund University, Dept. of Linguistics and Phonetics *Working Papers* 53, 81–96

Ladd, D. Robert (2008). *Intonational phonology*. 2. ed. Cambridge: Cambridge University Press

Lindblad, Per (2010). *Fonetikens grunder*, Lunds Universtitet, Lingvistik

Mesthrie, Rajend (2000). *Introducing sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press

Mitchell, Rosamond & Myles, Florence (2004). *Second language learning theories*. 2. ed., [rev. and updated] London: Arnold

Mukhanov 1995 = Муханов, И.И. (1995). *В практике русской диалогической речи*. Москва: Ойкумена.

Odlin, Terence (1989). *Language transfer: cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge: Cambridge Univ. Press

Selinker, Larry & Gass, Susan M. (red.) (1992). *Language transfer in language learning*. Rev. ed. Amsterdam: Benjamins

Ullakonoja, Riikka (2011). *Da. Eto Vopros! Prosodic Development of Finnish Students' Read-aloud Russian during Study in Russia*, Jyväskylä Studies in Humanities 151

Wade, Terence Leslie Brian (2000). *A comprehensive Russian grammar*. 2. ed. rev. and expanded Malden, MA: Blackwell Publishers

Elektroniska referenser

Sökdatum: 25 maj 2011

House, David (Projektledare) – Edlund, Jens - Heldner, Mattias – Strömbergsson, Sofia. Projekt: "*Variation i frågeintonation i svenska*", Grupp: Speech Communication and Technology, Kungliga Tekniska Högskolan.

http://www.speech.kth.se/projects/project_details.html?ID=175&lang=sv&user_tag=proj_175